Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 166 (9540) | Среда, июль 17, 1974 чыл | 1926 чылда тидезилеттингеН. | Өртээ 2 кеп.

БҮГҮ-РОССИЯ КОНКУРУЗУ

Россия Федерациязының областарынга, крайларынга, автономкут республикаларынга хойну шалыпкын кыргыры-ның мастерлериниң шилиге маргылдаалары доозулган. Чүгле ийи минута иштинде хойну кыргып шылаар мастерлериң саны улам көвүдээн.

Челябинск областың «Брединский» совхозуага болур Бүгү-россияның XIV конкурузуга эң тергиин болгаш мергежилдиг кыргыкчы илереттинер: ол маргылдаа бүгүн аңаа этелээр болгаш 21-ге чедир үргүлүүлээр. Эң сөөлүнде шылгаран, арткан чээрби хире кыргыкчыларның аразыдан эр-хөрөөжей кижилериин аразында Россия Федерациязының чемпиону илереэр үжүрлүг.

Бирги черни чедип алыры бедик эвес—он хойнуң бирээзинде ийи чартык минуталан хөй эвес че иштинде кыргып четтиптер үжүрлүг. Ажылдың шыпарының негелдези база дыка улуг: хойнун бүгүн үсрейн, «бүдүл шутлаг» кылдыр кыргыр.

Конкурстуң тиилекчилериге «Алдын хой дүгү» деп медальдары, ССРЭ-ниң УАЧД-ниң медальдарын, үнелиг белектерни тыпсыр.

(СЭТА-ның корр.).

СЭКП ТК-НЫҢ ЧИҢГИНЕ СЕКРЕТАРЫ ЭШ ЛЕОНИД ИЛЬИЧ БРЕЖНЕВКЕ

«Запорожсталь» заводтуң ийи ванналыг мартен суугуунда ажылдап турар кан эзилдирикчилериниң комсомолчуаныктар коллективи тоску беш чылдың дөртү тодарадыкчы чылының планнарын хүүсаазылган эрге күүселдиниң дугайында партиниң кыйгырыынга харыылавышаан, бүгү-улусчу социалистиг чарыска киришкеш, бедик бүдүрүкчү түнелдерин чедип алган.

1974 чылда алган социалистиг хүлээлгелериниң чедишкиниг күүсеттингенин болгаш комсомолга Владимир Ильич Ленинин адын тывыскан хүнде ол агрегатка кан эзилдирер талазы-биле Бүгү-эвилелдиң рекордун тургускаан эргим Леонид Ильич, Силерге айыткаары өөрүнчүг-дүр. Хонук иштинде ниити дензизи 5664 тонна 23 улаа хайылдырышкынны шалыпкын арга-биле кылган, оон иштинде хонукта, пландан ажыр 2691 тоннаны эзилдирген. Бир дөрбелгин метр черден кан кудуушкуну 60,8 тонна, агрегаттың шакта күшажылчы бүдүрүкчүлүү 226,9 тонна четкен болгаш каанның ыынары тергиин эки болбушаан, материалдарны база энергия курлавырларын эң-не өскөрүп үндүрген.

Бистин чурттун акы-дүнма республикаларының аныяк металлургтары рекордуу чедип алырынга улуг салыышкынын база киргеннер. Совет Эвилелиниң дыка хөй заводтарының кан эзилдирикчи гвардиязының төлөөлекчилери найыралдың шалыпчы эзилдириишкинин бүгүн бистин агрегалыска база кылганнар. Оон үжүрүдүн боттарыыстың рекордувусту интернационалчы, а эзилдирген каанны — ССРЭ-ниң улустарының бүүдүлбе найыралының каны деп адаан бис.

Комсомолдун XVII съездизинге Силерниң чугаанарда кыйгырыгга, ажылчын ангының аныяк салгалының дугайында Силериң ада сагыш салыышкынынарга харыы кылдыр социалистиг чарыштың түгүн моон соңгаар-даа улам бедик көдүрүп болгаш боттарыыстың бүгү-ле күжүвүсү, билиивисти тоску беш чылдың онаалдаларын чедишкиниг күүседириниң хөрөөнге. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга бөриивисти, эргим Леонид Ильич, Силерге бүүдүрүп тур бис.

С. Орджоникидзе аттыг «Запорожсталь» заводтуң кан эзилдирер ийи ванналыг агрегадының комсомолчуаныктар коллективиниң даасканы өзүгаар — кан эзилдирикчилери:

УССР-ниң алдарлыг металлургу
Е. ПРОСКУРИН.
хүндүлүг металлургтар
В. БОРЗУНОВ.
В. БЕЛИК.
А. ФОМЕНКО.
ВЛКСМ-ниң XVII съездизиниң делегады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, улуг мастер
Г. ПОМЕТУН.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ТОДАРАДЫКЧЫ ЧЫЛЫНДА

ШИЛЧИИР ТУКТУ ТЫВЫСКАН

СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому транспорт организацияларының аразында бо чылдың ийиги кварталында социалистиг чарыштың түүнелин чугаалажып өөргеш, Кызылдың пассажирлер автотранспорт бүдүрүлгези бирги черни алган деп шиитпирлээш, шилчиир Кызыл тукту, I чергениң диплому 300 рубль ажыа шаңналы-биле кады тыпсырын доктааткан.

Бо шаңналды тыпсырынга тураскааткан байырлыг хурал пассажирлер АТБ-зиниң клубунга дүүн болган.

СЭКП Тыва обкомунуң секретары Д. К. ООРЖАККА сөс берген. СЭКП Төп Комитеди социалистиг чарышты организастаарын эжижидеринче улуг кичээнгейни сөөлгү чыларда салып турар, тоску беш чылдың планныг онаалдаларын чедишкиниг күүседиринге ол улуг салдарлыг болуп келгенин эш Ооржак чугаалаан.

Кызылдың пассажирлер автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачылары болгаш септекчилери социалистиг чарышка идепкейлиг киришкеш, ийиги кварталда эки ажылдааш, республиканың социалистиг чарышының негелделерин күүсеткен.

Д. К. Ооржак доктаалды чыылганнарга номчуп таныштырган, СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун, биоги чергениң диплому пассажирлер автотранспорт бүдүрүлгезиниң төлөөлеринге байырлыг байдалга тывыскан.

СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш комсомол обкомунуң мурнундан изиг байырны коллективтиң кежигүннеринге эш Ооржак чедиргеш, моон соңгаар күш-ажылга улам улуг чедишкиннерни, хууда амыдыралынга аас-кежикти оларга күүзүн.

Чолаачылар Г. Ростовцев, В. Сенкевич, колонна начальниги К. Монгуш болгаш өскелер-даа хуралга чүве чугаалааш, тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының планныг онаалдаларын күүседир дээш улам эки ажылдаарын хүлээнгеннер.

(БИСТИҢ КОРР).

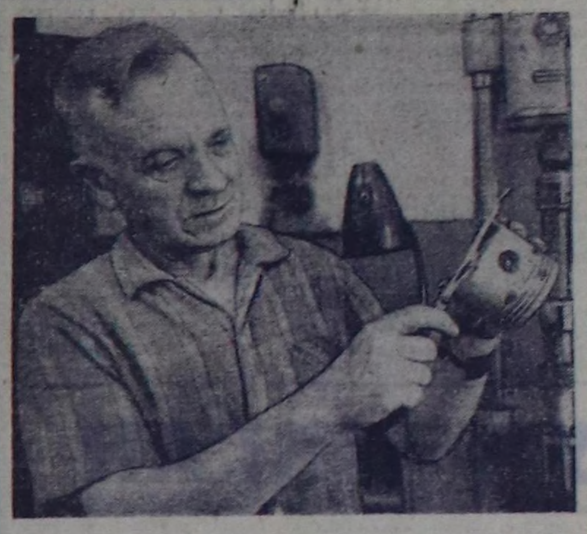

«Тыва кодээ-тудуг» трестиң автобаазазының коллективи чүүк соорттурүүнүн чартыс чыл планын 113,4 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн планын—102,6 хуу күүсеткеш, ийиги кварталдың социалистиг чарыжында ийиги черни алган. Коллективтин план күүселдезинге слесарьлар бригадазы улуг улуг-хуузун киргген. Бригаданың кежигүнү Г. Соколов эрткен алды айларының планын ажыр күүсеткеш, мурнакчыларның мурнуку одуруунда чоруп турар. Ол — тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртү чылында беш чыл планын күүсеткен, ам 1975 чылдың июльдуң үлүүнде ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Г. Соколов ажыл үезинде.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

ЧЫЛ ПЛАНЫ КҮҮСЕТТИНГЕН

«Тывага хой ажылын улам ынай хөгжүдер хемчеглер дугайында» СЭКП Тыва обкомунун X пленумунун шиитпирлери бистиң партия, ажылагый болгаш өске-даа ажылдакчыларывыска база ажылхеректиг кол күүседикчилери хойжуларга тодаргай сорулгаларны салган.

СЭКП Тыва обкомунун хой ажылын хөгжүдер талазы-биле докталды үнген дораан-на Эрзин районда Ленин аттыг колхозтуң баштаар чери болгаш ында партия организациязы хой ажылын хөгжүдериниң хөрөөнче кичээнгейни улам сала берген.

Эрткен чылын малдың чемсууру багай эвес белеткеттинген. Хой-даа, мыйыстыг бода мал-даа чем-биле багай эвес хандыртынган турган.

Хой ажылын хөгжүдериниң талазы-биле бистиң баштайгы чедишкинивис болза, колхоз тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртү чылында дүк бүдүрериниң болгаш саларының чыл планын бо чылдың июль 5-те 105 хуу, азы 20 тонна дүктү саларының орнунга оны 21 тонна чедиргени болур. Дүк бүдүрерин көвүдедир талазы-биле бригадир-зоотехник Роза Магавалдың улуртуп турары № 1 бригаданы онзалап демдеглээри чугула. Бригада бөдүүн дүктүг хойларының бир бажыңдан-ла 1 кг 900 грамм дүктү кыргып алыр планныг турган, оны 2 кг 100 грамм кылдыр күүсеткен. Ниитизи биле хойжулар күрүнеге дүк саларының чыл планын 1 тонна 600 килограммга ажыр күүсеткен.

Колхозтуң хойжулары ниитизи-биле 11 мың ажыг баш хойну чогуур өй-шаанда кыргып доосканы, оларның чуулдазын эрттиргеш, чайлагларже көжүп үнгүлээн. Дүк бүдүрерин көвүдедиринге улуг улуг-хуузун киирген малчынларны онзалап демдеглээри чугула. Солун Дончай бодунуң бөдүүн дүктүг бир хоюнданна 2,6 кг, Көк Эртине —2,4 кг, Сотпа Содунам —2,2 кг дүктү тус-тузында кыргып алганнар. Аныяк хойжу Бегзе Сандыкчап хой бүрүзүнден-не 2 кг дүктү кыргып ап, багай эвес түннелди көргүскен.

Колхозтуң хойжулары амгы үеде хураган кыргылдазын чорудуп турар. Малчыннар амдаа бир тонна дүктү пландан ажыр саларын хүлээнип алган шудургу ажылдап турарлар. Ынчангаш колхоз ниитизи-биле пландан ажыр 2 тонна дүктү бо тодарадыкчы чылда саары ол.

Хой кыргылдазының үеинде эки ажылдаан малчыннарны база онзалап демдеглээр херек. Кыргыкчылар Алексей Кундуу, Серендик Хайдып, хөрөөжен кыргыкчылар ортузунга республика чемпиону чораан Даагындай Лакпаева олар хүн үлүүн 180—200 хуу күүседип турганнар.

Оон-биле кады Кызыл Сылдыс суурда сес чыл школазының өөреникчилериниң хой кыргылдазынга эки киришкенин база демдеглээр херек. Школачылар ниитизи-биле үш мун ажыг хойну кыргааннар. Школачылардан Валя Серен, Валя Семмит, Геннадий Кыныраа олар эн идепкейлиг ажылданнар.

Хой кыргылдазының үеинде аңаа ажылдап турган кижилерге моральдыг болгаш материалдыг деткимче көргүзерин база тургускан. Кыргылданың чорун турарын беш хонгаш-ла түннеп, чарыштың тиилекчилериге шаннал-мактарларны тыпсып турган. Агитхуудус, көргүзүг самбыразы үргүлүү үнүп, ажылда чедер, четпес түүлдерин доктаамал көргүзүп турган.

Колхозтуң хойжулары малдың баш саның өстүрер талазы-биле базымнарны кылып турар. Төрүүр 100 хойга онаштыр хойжулар ортумаа-биле 92 хураганны камгалап алганнар. Чаш төлдү менди ап турарының күсели-биле хойнуң баш саны эрткен чылдың бо үеинде турганынга 2 мун 200 баш немешкен. Хойжулар Сотпа Содунам биле Суге Дамдын төрүүр 100 хойга онаштыр 101-101 хураганны, Көк Эртине —100 хураганны камгалап алганнар.

Колхозтуң хойжулары амгы үеде малдың чайгы семиртилгезин чедип алыр дээш улуг күжениишкин-биле ажылдап турарлар.

Б. САЙДЫ,
Эрзин районда Ленин аттыг колхозтуң даргазы.

САРГАЛДЫҢ САРААТТАРЫ

РЕПОРТАЖ

Бичежек ыйгылактан үне халдып хээривиске, улуг эвес оңгарыңы солагай талазында ийде ийи трактор ажылдап тур. Оларның бирээзи сигенни оргалай бөлүп кааргa, өскезин ону шөлдүн бир ужундан оске ужунче тырый иттирип тур. Ынчаар бөлген черде саараат таваа ырактан-на илдеп: чоорту бедип орар. Хевири биче эвес сараат болур ышкаш. Оон чанында ийи аныяк эр волокуша-биле бөлүп эккелген сигенни эде салып, чай алымайн-на турлар.

Оолларның чанынга келгеш таныштым. Олар болза Орустук Базыр-оол биле Холдуй Шимит-сол болду.

— Үүле-хөрөөнүр кайы хире бүүдүп тур?— деп сонуургадым.

— Бо-ла-дыр — дээш, оларның бирээзи таваа салдына берген сараатче айытты.

Ол аразында трактор волокушазында эндерик сиген бөле иттирип алган Николай Попов биле Александр Черпышов бо келдилер.

Николай Поповтуң чугаакы-ны кончуг кижи болду. Ам мээн айтыгларымга колдуунда ол харылап эгеледи.

— Бистиң кылган ажылда-рывыс бо-дур — дээш, ол ырак эвесте көстүп турган үш сараатче айыткаш, папиросун кыпсы берди.

— А бо дөн артында бар бе?

— Бар. Ында дөрт-даа сараат салдынган ышкаш ийик.

— Үрде эгелединер бе?

— Чок. Үр болбаан бис: үш хондувус.

Сараат салыкчыларындан ырак эвесте бир «Беларусь» трактор үзүктел чок ажылдап, грабль-биле сигенни оргалай бөлдүрүп-ле тур. Оон башкарыкчызы Григорий Иванов дыштилер. Черле ажылга шору кызымак кижи деп мактаар-даа болдулар.

Саргалда Каа-Хем районуң «Коммунизмче орук» колхозунуң ийиги хову-трактор бригадазының сигенчилери — 20 ажыг кижи ажылдап турар. Үк бригаданың бир звенозу бо. Мында сиген бөлер бир сараат салыр ийи тракторну быжыглаан. А бригадада сиген кезер беш трактор ажылдап турар.

Колхозта суггаттыг черлер чок болганындан чайгаар үнген сигенниг черлерни кестирип эгелээни ол. Ынчан үк звено 15 гектар шөлүг тейниң ол-бо талазын «таарып» каапкан болду. Мырыкай тейниң кырында оргулаашты безин кестирип каапкан. Звено кежигүнүери-биле чугаалажып ора, сигенниң дүжүдүн сонуургадым.

— Чер албаан-дыр. Мурнуку чылларга дөнүүр арга чок — деп, демги-ле Попов өске эштерин мурнапты.

—Чылдагаашнаар-даа чүү боор. Бо чылын дыка каңдаашкыныг час болган. Ол кымга-даа билдингир. Каа-Хем тайга өрүлеп, ынаар чоокшулаан тудум оон өтсигенни каңдаашкынга шоолуг-ла алыспас чер бо. Ынчалзадаа бо чылын сигенниң дүжүдү черле пат-тыр — деп, өске сигенчи баштайгы харыыга немеп кагды.

—Бир гектардан чеженги ап тур силер?

— Беш-алды центнер четсе экиза-ле ол. Чамдык черлер оон эвээш-даа болгулаар-дыр.

Мал чемниң белеткелиишкаш чугула болгаш шиитпирлиг иште кижилериң хандырылгазында чаңгыс-ла четпес түүл бар. Чүл дээрге сигенчилерни удуур-чылар чер-биле хандырбаан. Орун-дөжек шуптузунга четпес. Аыш-чемни организастаанында база ындыг четпес бар. Чемни Саргалда бригада төвүнге белеткээш, шөлде сигенчилерге эккеп турда-ла соон каар. Үк звенонуң ишчилериниң хомудалдары ындыг болду. Оны дарый чурумчудар талазы-биле сигенчилериң ийиги бригадазының удуртукчулары боттуг хемчегларни алыры күзенчиг.

Саргалда сараттар хүн-бүрү көвүдеп турар. Ында ийиги бригаданың сигенчи звенозунун кежигүнериниң үлүү база бар. Олар Саргалдың сигенни кезип доозупкаш, бо чылын 1800 центнер сиген белеткээр хүлээлгезин чедир күүселири-биле Биче-Ажыкче чоруптарлар.

Ш. ДОРЖУ.

ӨЛҮМ ЧОК МААДЫРЛЫГ ЧОРУК

ВИЛЬНЮС. (СЭТА-ның корр). Совет Литва улуг болгаш өөрүшкүлүг байырлалды —республиканы гитлерлиг ажелекчилерден хостаанындан бээр 30 чыл болганын июль 15-те демдеглээн. Ажылчы чоннарының болгаш дайынчыларның төлөөлекчилериниң байырлыг хуралдарын аңаа турасканадып эрттирген.

Вильнюстун Спорт ордузун —байыр шинчи киир казстан, шимээн турган. Үлетпүр черлериниң болгаш тудугларының, колхозтарының болгаш совхозтарының мурнакчылары, эртемниң болгаш культураның ажылдакчылары, хайыныың хоочуннары оон залыңга чыылган.

Литва ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Даргазы М. Ю. Шумуаскас Советтиг Литваны хостаары дээш тулчуушкуннарның байырлалда келген кираликчилеринге, суралгыг шериг начальниктериниге, ССРЭ-ниң Камгалал министерствозунуң болгаш акы-дүнма республикаларның төлөөлериниге байыр чедиргеН.

Ала-чурттун Улуг дайынынга совет улустун өлүм чок маадырлыг демиселиниң дугайында илеткелди Литваның Компартиязының Төп Комителиниң бирги секретары П. П. Гришкявичус кылган.

Литваның ажылчын ангыының, колхозчу тараачыларының, интеллигенциязының, аныяктарының. Совет Армиязының төлөөлекчилери, аалчылар боттарының чугаазында улусчу, хостакчы совет армиязының бүгү типлелгелериниң организакчызы болгаш сорук киирикчизи—Коммунистиг партиага өөрүп четтириишкиниң илеткеннер.

СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумукка болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге байыртыг чагааны чыылганнар бир үн-биле хүлээп алган.

ДЕЛЕГАЦИЯ ЧОРУПКАН

Италиянын Компартиязының чалаанын өзүгаар СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев баштаан СЭКП-ниң делегациязы июль 15-те Москвадан Римче чорупкан. Делегациянын составында СЭКП ТК-ның кежигүнү, Азербайджанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Г. А. Алиев, СЭКП ТК-ның кежигүнүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының делегей экономиказының болгаш делегей харылааларының институдунуң директору Н. Н. Иноземцев, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, СЭКП ТК-ның делегей кидизиниң эргелекчизиниң оралакчызы В. Д. Загладин олар кирип турар.

Делегация ол-ла хүн Римге чеде берген.

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИНДЕ

Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының ийиги кварталында Кызыл-садыгның коллективи бедиткеп социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш шудургу ажылдаан. Садыгжылар квартал үүрмектеп садар бараан саарылгазының планныг онаалдазын 103,9 хуу күүсеткен. Ажыл-ишчилер даалгадан ажыр 38 мун рубльдиг бараанны хереглекчилерге садар хүлээлгелиг турган, 321 мун рубль чедирип, эки ажылдаан. Бараан саарылгазын 8 хуу өстүрери көрдүүген турда, 10 хуу кылдыр боттандырган. Садыгжыларының күш-ажылының бүдүрүкчүлүү эрткен чылдың бо үеэзинден 9 хуу өскен.

Кызыл-садыгның ажылдакчылары бараан саарылгазының карыгдалдарын өөрөөжеткеш, 5.200 рубль камналгалыг болган. Ийиги квартал 371 мун рубльдиг арыг орулгазын алган, бердинген даалганы ажыр боттандырган.

Коллектив кежигүнүери садыгның культуразын бедидер, ажылчы чонга чугула хереглелдиг бараанларын садар талазы-биле хемчегларни квартал дургузунда ап келген. Дөрт ярмарканы. 11 делгелге садыгны организастаан. Оон түнелинде 60 мун ажыг рубльлин бараанны хереглекчилерге садып, саарган.

Садыгның депшилгелиг аргазы — магазиннерни садыгжы чокка, хереглекчилер боду шилип алырынче шилчидерни чугула көрүп турар. Квартал үш магазинни депшилгелиг аргаже шилчиткен. Ам Кызыл-садыгын бүгү магазиннериниң 32 хуузу садыгжы чокка ажылдап турар. Үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын күүселдиринге депшилгелиг аргэ бодунуң салдарын чедирип келген.

Бистин коллективиниң ийиги квартал эки ажылдазы, республиканың садыг организацияларының аразында социалистиг чарышка шылгараш, СЭКП Тыва обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Ол ажыл-ишчилерни күш-ажылче улам сорук киргген.

А. САЯН,
Кызыл-садыгның план килдизиниң начальниги.

СЭТА-НЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

Кипр улустун тура-соруун хостуу-биле илереткениниң түнелинде ол албан-хүлээлгеге соңгуткан Президент архиепископ Макариоска баштаткан Кипр Республиканың дурум өзүгаар чазаан июль 15-тин эртенинден күш-биле дужургениниң дугайында дыңнадыг алдынган. Кипрнин найысылалы Никозияда түлчуушкуннар бооп турар, Президентинин ордузун боолап турган. Президентинин бодунун салым-хуузунун дугайында тодаргай эвес медээлер кээп турар.

Үймээнни Кипрнин национал гвардиязынга албан эрттирип турган грек офицердер баштаан. Оларның чазакка улур үүлгедиишкиннери-биле холбаштыр Президент Макариос оларны халаарын чоокта чаа негеп турганы биллингир. Үймээнниң үнгеп долгу ол ортулуктан дашкаар. Кипр Республиканың хамаарышпас чоруунга болгаш бот-догунаар эргезинге удур үзел-бодалдарны илередип турган күштерге хамааржып турарының дугайын бүгү түүлдер чугаалап турар. Чогум-ва ол күштер чурттун иштики реакциязын углаа-баштап, организастаан болгаш оларның хоралакчы чоруун Кипрге байдалды дүшкүүрлединге чедир терроризм үүлгедиишкиннерни кылырынче күткүп турган.

Ол чурттун дурум өзүгаар чазаанга улур даштыкы күштерниң организастааны чепсектиг үймээнни совет кижилер шиитпирлии-биле буруу шаап көрүп турар. Улустун тура-соруунга даанган карачаңгыс ындыг чазак болза, Президент Макариостун чаза болур. Совет кижилер Кипрге аар-берге бо шак үеэзинде үймээнчилерге ойтур шавыышкынны берип турар кижилерниң талазында долузу-биле туржып турар.

Кипрде чазакка улур үймээнни КНО-нун Уставын болгаш делегей эргелериниң бүгүнгиниин хүлээп көргени норма-чижектерин каржызы-биле үрээн үүлгедиг болбушаан, оон харыысалгазы грек шеригге онаажып турар деп Совет Эвилелинде көрүп турарын медегдээрин СЭТА-га даскан. Ындыг үүлгедиишкиннер делегейге шынгыы нарыыдаашкынны үндүрүп болуруи көрбейн барып база болбас. Делегейде дүшкүүрлүг чорукту чаарыылдырарынче, күрүнелер аразында харылаалларны эжижидеринче амгы үениң чуткулунге ол бүгү удур чорук бооп турар.

Бот-догуннаар эргелиг күрүне, Баттышкан Нациалар Организациязының кежигүнү — Кипр Республиканың иштики херектеринге каржызыбиле холгаарлаар үүлгедиишкинни Грециянын чаза доңдораан сокедыр ужурлуг деп, Совет Эвилелинин удуртукчу ажылдакчылары санап турарлар. Ындыг холгаарлаашкынны үргүлчүлээри дээрге-ле, грек чазак оон уржуктары дээш шынгыы харыысалганы болунга ап турары ол болур.

Совет Эвилели-биле кады КНО-нун Айыл чок чорук Чөвүлелиниң доктаамал кежигүннери бооп турар Грециянын, Турциянын, а ол ышкаш АБШ-тын, Англияның болгаш Франциянын чазактарынга хамаарыштыр хемчеглерни совет чазактың ап турарын чогуур совет болуктерге дыңнаткан.

ТАРАААНЫ—ТӨРӨӨН ЧУРТКА

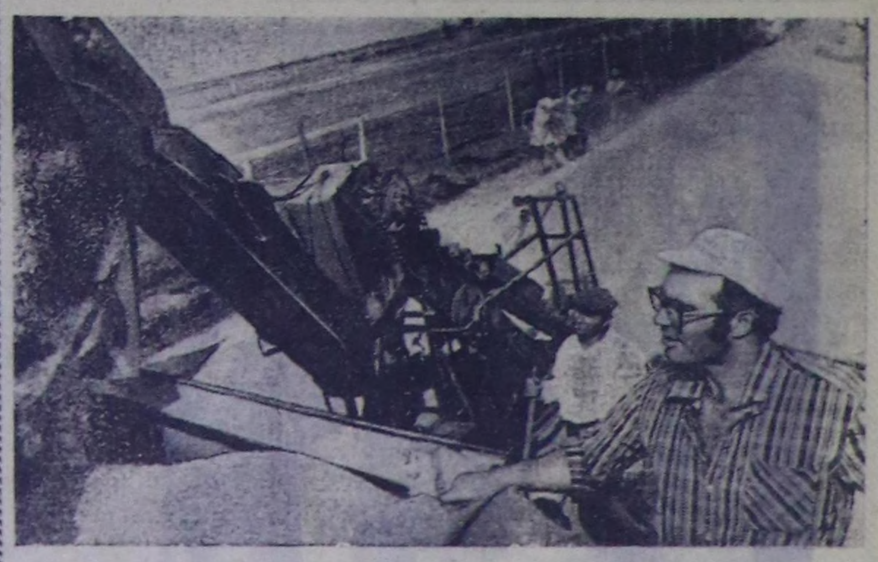

РОСТОВ ОБЛАСТЬ. Сальск районнуң «Мичуринский» совхозунуң шөлдеринде дужут ажаап алышкыны кидин эгелээн. Чүгле кузун чажып тараан кызыл-тасты механизаторлар 5440 гектар черден ажаарлар. Шөлдерже 50 комбайн үнген.

Колхозтуң ажыл-ишчилериниң хүлээлгези — Төрөөн чуртка 15200 тоннадан эвээш эвес тараааны бээри. ЧУРУКТА:—«Ленстройтранс» автотранспорт каттыжыышкынының чолаачызы Л. Б. Савельевтиң машиназы совхоз шаңында тур.

Леонид Савельев тараааны шөлден 3-кү салбырның шаңынга чедиргеш, оон соонда Сальскиниң элеваторунга аппаар. Хүнде ол 50 тонна чедир кызыл-тасты сөөртүр.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДААР

«Шынның» шериг-патриоттуг үндүрүлгези № 8 (31)

● Дайынчының даңгыраа — оон арын-нүүрү.

● Бистин чаагай амыдыралывысты, өзүп орар салгалывыстын аас-кежиин Чепсектиг Күштеривис, оон эрес-маадырлыг дайынчылары камгалап турар.

● Тыва улустун эки турачыларының интернационалчы, патриотчу үлүг-хуузу.

● Тыванын оолдары — мотоадыгжылар.

● Төрээн чуртка ынакшыл.

● Дидим дайынчыларны мактап, шаннаан.

● Шериг баар оолдарга чыыш өзулуг шылгалда болган.

ШЕРИГЖИТКЕН ЧЫЫШ

Айыткан шакта районнуң ыраа-чоок 6 ортумак школаларының тоску классларының оолдары, шеригжидилге башкылары, райкүүскомнуң улус өредилге киллизинин, шериг комиссариадының харыысалгалыг ажылдакчылары чыглып келгеннер.

Хемчик хемнин чадан, чаш ногаан ыяш хаажылаан алаагы. Анда чәрби чыгам майгыннарны сан дорт чыскаалдыр хапкан. Лагерьнин девискәрин арыглаан аштаан. Оолдарны прапорщик чыскаагын, улус өредилге киллизинин улуг инспектору В. Зорковка сөс берген. Тоску класска шеригнин эге белеткелин өренир программага дүүштүр ховуга эртер шеригжиткен тактиктиг өредилгенин эгеләәнин чарлап, чедишкинниг болурун күзәән болгаш байыр чедирген.

Совет Армиянын иштики албанының уставында айытканын өзугаар дүн-хүн иштинде солчур, доктаамал турар нарядын тургузуп, оларның хүләәлгелерин тайылбырлаан.

Өредилгени бедик деңнелге организастап эртирери-биле сержантылар шынгыы хүн чүрүмүн күүседип киришкен. Шалыкшы чыскаалыры, эргилишкиннер, марштан базары, ырлажыры, мендилежири, шериг өзу-биле дужаал күүседири, чеңшәрел айтырары болгаш өске-даа.

Бо негелделерни күүседири чанчыкпаан оолдарга берге болган. Шала шалыкшы әвес шүшпеннерни удуур даан команда соонда өөрү-биле әлдән каш катап тургустуруп турган чыттырган, чамдыктары хостуг үеэнде ажыллаар кылдыр хемчег алыскылаан.

«Турунар!»— дээн дежурныйнын үнү чаңгыланы берген. Оолдар чыскаалыкканнар. Ийи километр ыгыы демиәлге шошкалынын соонда эртенги зарядкадан эгеләәш әдлүг-лиг, чымыштыг өредилгенин хүнү эгеләән.

Ол хүн олар ийи үстүп алган, «шавар халдаашкында», «камгалалда» деп өредилгени эртиргеннер. Ийи шелүнге масселыг узуткаашкынын чепсәәнден канчаар камгаланырынга хамаарыштыр практиктиг билиглерни аная алганнар.

Районнун ДОСААФ комитединин даргазы Даш-оол Кара-Сал 50 метр хемчәәлиг черге боолдалганы организастаан.

Совет солдаттын чепсәә — дайынчы боолдарны олар школага өренип эрткен. Ынчангаш үшкү хүнде Калашниковтун автоматы-биле шупту бооланнар.

Чыыш районнун улуттукчуларының кичәәнгейинин төвүнге турган. Райкүүском даргазы С. Амырбит, ВЛКСМ райкомунун бирги секретары С. Маадыр-оол өредилгенин эртин туравын сонуургап көргеннер.

Бәйырлыг чыскаалдын болгаш шериг марыжы ырларының канчыдзи база эрткен.

Хостуг шактарда бут бөмбүүнге, национал хүрешке мергилдаар болган. Анда Ак-Довурак, Кызыл-Мажалыктын командалары тииләән. 32 аныяк мөгелерин хүрежинге Аксы-Баһлык школазынган Б. Ангыр-оол шүүлген.

Дайынчы боо-биле кара боолаан эң эки команданы тодаткан, аксы-барлыкчылар бирги черни алган. Тииләән командалар, эң эки түннелди көргүскен он-ажыг оолдар районнун улус өредилге киллизинин, ДОСААФ комитединин дипломнары, мактал бижиктери-биле шаннатканнар. Келир өредилге чылында 10-гу классты доосканы, шериг баар оолдарга чыыш өзулуг шылгалда болган.

А. ХЕРТЕК.

ТӨРӘӘН ЧУРТКА ДАҢГЫРАК

Кызыл хоорайда Н шериг кезәәнин девискәри байырланчыг шинчи-биле дериттинген. Парадка келер хевин кеткен дайынчылар кажангызындан-даа эрте тургаш, командирлериниң удуртулгазы-биле чыскаал белеткелин катаптан, марштап турган. Кезектиң ортузунда индир чоогунда асфальтылап каан шелде:

— Оң талаже эргилиңер! Дәәскинниңер! Кылаштап марш! Чепсекти тудуңар..!— дәән үннер чаңгыланып-ла турган.

Эртенгинин тос шак. ССРЭнин Чепсектиг Күштеринге албан эрттирип, адыктыг хүләәлгезин күүселери-биле чурттуң ырак-чоок булуңнарындан келген оолдар хоочун дайынчылар-биле кожа чыскаалыпкан.

Штаб началыныг дайынчыларны: «Томаанныг! Ортузунче деңнежиңер!»—деп командылааш, кезектиң командириниге шериг даңгыраан бәәр дәән дайынчылар үрер хөгжүмге үдедип алгаш, марштап чорупкан...

Аныяк дайынчыларының шериг даңгыраан хүләәп алырынга турасказаткан байырлыг митингини кезектиң командири эге сөс-биле ажыткан.

Совет Эвилелинин гимнизин күүсеткен. СЭКП-ниң Кызыл хооркомунуң секретары Ю. С. Путинцев, ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары А. А. Ромашов, комсомолдуң Кызыл хоорай комитединин секретары Э. Х. Оргжак олар шериг даңгыраан хүләәп ап турар байырлыг хүнү таварыштыр аныяк дайынчыларга изиг байырны чедирип, ыдыктыг албан хүләәлгезин эрттиреринге улуг чедишкиннерни, кадыкшылды күәән.

Шериг даңгыраан хүләәп алырынга турасказаткан кыска митинг доозулган. Совет Эвилелинин гимнизинин байырлыг аялгазы Ленин шелүнге база катап чаңгыланы берген. Кызылдың № 7 школазының пионерлери даңгырак хүләәп алыры-биле келген оолдарга байыр чедиргеш, дириг чечектерни тывыскан.

Төрәән чуртунга шынчы чоруунуң даңгыраан хүләәп алырының байырлыг минуталары келген. Аныяк дайынчыларны Ленин шелүнде сөлып каан столдарже даңзы өзугаар чалап эгеләән. Автоматтарны чүктеп алган оолдарның адын жыйырарга: «Мен!» деп, чоргаар харыылааш, байырланчыг марш-биле чыскаалдан ,чаңгыс-чаңгыстап үнүп-ле турду.

— Совет Социалистиг Республикалар Эвилелинин хамаатызы мен, Чепсектиг Күштериниң хүрәәлелериниге кирип тура, даңгыраклы хүләәп албышаан, байырлыг өзу-биле даңгыраг-ке-даа он-он оолдар Төрәән чуртунга шынчызының дугайында байырлыг даңгыраан шак ынчаар бердилер.

Шериг даңгыраан хүләәп алырының байырлыг өзулалы доозулган. Үрер хөгжүм лаарым болза: ак сеткилдиг, дидим, серемчилелдиг болгаш чүрүмнүг дайынчы болур мен. Шеригнин болгаш күрүненин чажыдын шыңгыызы-биле кадагалаар мен...—дәән сөстер удаа-дараа чаңгыланып-ла турду.

Узбек Аминов, орус Виноградов, белорус Марценнус, украин Хоюраков, татар Усманов, көрей Дян болгаш есмаршты ойнай берген. Н. шериг кезәәнин дайынчылары ыршоорлуг марштап чорупту.

Төрәән чуртунга, эргим ынак чонунга бараан болуру дег аас-кежин аныяк кижиге турбас. Совет Армиянын хүрәәлелериниге албан эрттирин келген оолдар аңаа дайынчы каңналганы эртер. Бот-боттарынга деткимче, дуза, найырал деп чүвенин үнезин олар аңаа ылап билип алырлар.

Совет Чепсектиг Күштериниң хүрәәлелериниге келген кижи аңаа чоргаарланыр. Адаларның революсчу болгаш дайынчы алдарының чаңчылдарынга ол бердингеи болур ужурлуг. Ынчангаш политиктиг болгаш дайынчы белеткелдиг тергиннери болур дәәш бүгү чүткүл-биле кызымак өөренир, албан хүләәлгезин хүләәп алганы даңгыраа өзугаар эрттирер.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

ЧУРУКТА: В. И. Ленин аттыг шелде аныяк дайынчыларның даңгырак хүләәп ап турар хүнүнде аная дайынчы Н. Виноградов даңгырак хүләәп ап тур.

Фото авторнуу.

ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУКТАР

ДАЗЫРГА СЕГИРЖИИШКИН

ЗАБАЙКАЛЬЕНИҢ ЛЕНИН ОРДЕННИГ ШЕРИГ ОКРУГУ. Хоорайга имиртиннер кел чыткан. Лейтенант В. Лосев, аная дайынчылар А. Кулиев, В. Ефимов составтыг хайгыылчылар дазыр шелге барып төнген кулумчунун ужунга келгеш, оон дедир әәпкеннер. Хенертен бедик херим артында боо даажы дыңналган. Офицер болгаш оон өөрү боо даажы үнген черже халчып-ла каанар. Чепсектиг үш дәәрбечини аная дайынчы Кулиев бир дугаарында көрүп каан. Оларнын-биле ол сегиржин алгаш бирәәзинин боозун ушта шаапкан. Лейтенант В. Лосев биле аная дайынчы В. Ефимов олар өске ,арткан дәәрбечилернин бооларын хунаап алгаш, милицияга аккелгеннер.

Кемниг херек үүлгедикчилерин тудуп алырынга көргүскен эрес-маадырлыг чоруу дәәш кезектиң командири дидим дайынчыларны мактап шаннаан.

Майор Н. ЕГОРОВ.

ЧЕРКИЗОВОГА ДҮЪШТЕ

Москвага болган бир таварылганы допчузу-биле бижийн.

Таптыг-ла дал-дүъште Черкизово хөлдүн чанынга селгүүстеп чор мен. Хенертен «Севастополь» кинотеатрының талазындан дөлче шериглер бо маннажып бар чор. Сугда кижи бажы көзүлгеш, чиде берди. Чүрәәм чымыртканы-ла берген, айыыл-ондак болгандыр деп билип кааптым.

Бир дугаарында маннап ор-ган солдат сугже кире халыды. Әлдәән үе әрткен соонда суг кырынга ол кеступ келди. А холунда — бичии оол.

Бо таварылга болган черге чедип келдим. Ында солдаттар тур. Бичии оолдун тынын алган, аная дайынчы Савичевтин идик-хеви көк-мөөн болду. Селгүүстәәшкинин ол ынчан уламчылаар арга чок болган. Кино көөр шагындандаа озалдаан магат чок.

В. МИРОНЕНКО, пенсионер.

ӨРТ ӨЖҮРҮКЧҮЛЕРИ

ХЕРЕГЛЕТТИН МӘӘН

МОСКВАНЫҢ ЛЕНИН ОРДЕННИГ ШЕРИГ ОКРУГУ. Каранғы дүн. Күштүг хат хадын турган. Электромеханик аная дайынчы В. Герелович электри тогунун агрегаттарының чанынга дежурныйлап турган. Механизмнерни болгаш приборларны кичәәнгейлиг хынаап көрүп кааш, дашкаар үнүп келген.

Герелович хенертен электри удазынын дургаар чаштанчыларның кызынайнып турарын эскерип каан. Каш секунда эрткен соонда удазын өрттени берген.

Ынчалзажок айыыл болбаан. Дидим болгаш аваангыр ол солдат каш секунда иштинден отту өжүрүпкеш, оон соонда үрелген черни әде кылып каан.

В. ГРАЖДАНКИН, аная дайынчы.

(«Красная звезда» солундан).

МОТОАДЫГЖЫЛАР

Барабаннарының диңмиттиг даажы соксаан, чыскаалганнар ыржым-шыпшын барган. Оларның баары-биле дайынчылар мотоадыгжыларының Кызыл тугун кинскидир тудуп алгаш, марштап эрткеннер.

Дайынчы Кызыл тук дайзынбиле кадыг-дошкун тулчуушкун шелүн чаңгыс әвес удаа эрткен. Ынчангаш ону өттүр аткан ок истери хевээр артып калгылаан.

Ам ол чыскаалда турар дайынчылар Төрәән чуртунга шынчызының дугайында дайынчы даңгыраан туктуң баарынга берген.

Совет Армиянын хүрәәлелериниге албан эрттирери-биле чаа келген дайынчылар боттарының дайынчы даңгыраан бергеннер. Оон соонда олар леннинчи өрәәлге келгеннер.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи офицер Огибалов мотоадыгжыларны эргилдир көргеш:

— Бөгүн силерниң-биле солун ужуражылганы эрттирер дәәш дайынчы кезектиң хоочуну прапорщик Трофимов чедип келгени бо-дур—деп чугаалаан.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, пулеметчик аныяк дайынчыларга бодунун эрткен оруун чугаалап берген. Ол ышкаш дайынчы найырал, бот-боттарынга дуза, деткимче дугайын база солун чижектерге тодаргай айыткылаан.

Ол аныяк дайынчыларны шериг техниказын чүткүлдүг өөренирин, дайынчы даңгыраанга кажан кезәәде шынчы болурун кыйгырган.

Ужуражылга ынчаар доозулган, Оон соонда дайынчылар ужуражылга хөлчок солун болуп эрткенин боттарының аразында сеткил ханып хөөрешкеннер.

Мотоадыгжыларның аразында Тыва АССР-ден келген сержант Владимир Николаев, аная дайынчылар Нарын суур чурттуг Күден Натчыт, Кызылдан келген Леонид Дмитриев олар шериг албанын эки эрттирип, аас мактал дарын ап турар.

Оларга бис чоргаарланып турар бис.

Ю. САВОСТИН, офицер.

ЭМЧИ СЕСТРАЗЫ

Кайгамчык эрес-дидим кижилер чоруур. Олар амыдыралдын эн берге минуталарында-безин чүдүн быжыг тура соруктуг болур. Аная үеде олар улуска белен черде эскертинмес. Анна Ивановна ындыг кижилерниң биразын. Ол Ада-чурттуң Улуг дайынының чылларында дайын шелүнге кезер эмчиник сестразы болуп, амыдырал биле өлүмнүң сегиржин алышкынын чаңгыс әвес удаа көрген.

Кадыг-дошкун тулчуушкуннар үезинде дайын шелүнден даа балыгланган. совет дайынчыларга баштайгы дузаны көргүзүп, чыстып турган сиарәтларнын, «чаап турган» октардан чалданмайн, оларны камгалап ап чорун турган.

Анна Ивановна Заходякина ам Кызылдың № 20 уруглар ясли-садынга ажылдаа-ла 20 чыл четкен. Хоочун эмчи сестразы бодунун бүгү билигмергежилин бичии уругларны кижизидериниге берип турар.

Бөлүүн, чазык-чаагай кижи Анна Ивановнага ада-иелер: «Улуу-биле четтирдивие!»— деп чугаалап турар.

Улуг Октябрьның чаалап алышкынын, бистиң улузувустуң бөгүнгү тайбың ижин карак огу дег камгалаары совет солдаттың ыдыктыг хүләәлгези.

Совет улус бистиң чуртувуска коммунизмниң материал-техниктиг базазын тургузуп, Төрәән чурттуң экономиктиг хөгжүлдезин улам быжыглап, өндүр чаагай улуг херектерни кылып турар.

Бо чурукта комсомолчу дайынчылар (оң талазында) биче сержант Валерий Рушин, аная дайынчы Виктор Пахмутов олар Төрәән чурттуң ыдыктыг кызыгаарын камгалап, дайынчы болгаш политиктиг өредилгениң тергиннери болуп турар.

ТЫВА УТКУП АЛГАН

1944 чылдың март 17-де Тываның эки турачы эскадрону Дубно хоорайны кадыг-дошкун тулчуушкун-биле хостаан. Оон аңаа-дәә доктаавайн, дүне када улам бурунгаарлааш, дайзынның тылынче әлдән ханылап кире берген. Оон немецтериниң чайлаш чок эртер оруунуң чанынга келгеш, тулчуушкун чорударынга эптин аажок, кезек-кезек чаш хадың үнген бүүрелчин дөңнерлиг черге кәәп камгаландывыс. Дараазында хосталыр әәлчәән мәнаан Лутск хоорайның барааны кадыр әлдерлиг хем кежилдир кеступ турган. Час дүжүп, чер эрий берген, даш чок, әлезиннинг курган черге тура, ханы оңгулар аразынга аргужар онгар оруу-биле катай каскаш, танк адар узун бооларны бурунгаар холдей салып, әскет чок кылдыр чашпан, сиген-биле чажырган, дайзынны манап эгеләән бис.

Бистиң солагай талавыста бөлүк хадылыг арыг таварты машиналарның үзүк чок аргышкан даажы, немец миномёттарның болгаш «фердинанд» дәәр боду шимчәәр аар үгер-бооларның үзүктел чок боолаан даажы бистен улам ырай берген, эртенги даң карангызында «тигр», «пантера» дәәр немец аар танкыларның ылчырбе дугуйлары каңгырткайнып эрткен.

Ол дүне М. Семис-оол, О. Чиңгир-оол, О. Кыстаа олар хайгыылче үнүп чораннар. Хады аразында улуг орук-биле немецтериниң кол күжү эрте берген, дескен фашистерни бистиң кожавыс 29-ку полк атакалап турарын биске дыңнатканнар.

Бис ону дыңнааш, дескен фашистер бистиң камгалалывыска кирбейн, солагай талавыс-биле каржып эрте бергенинге дыка-ла хомудадывыс.

Ол үеде эскадронуң штавындан Тываже төлээге чорааш чаа келген Т. Лама, взвод командирлери С. Торжу, Т. Пичен-оол аттыг халдып келдилер.

— Эштер Дайынчылар! — деп, олар кыйгырдылар:

— Эскадрон чыскаалыңар!— деп дужаал бердилер.

Взводтар оңгу чанынга тус-тус чыскаалыпкан.

— Эжим, старшина! Силерниң дужаалыңар өзугаар танк адар взвод бүрүн составы-биле чыскаалыпкан — деп илеткедим.

Т. Пичен-оол чыскаалдың мурнунга таваар кылаштап келгеш:

— Эштер, дайынчылар! Бис моон чоруткаш, полктун штавынга баар бис, курлавыр ок, граната, миналарны шуптузун ап алыңар — деп дужаады.

— Эжим, командир!

— Бис үргүлчү шавар халдаашкынга кирип келдивис, фашистер-биле бо камгалалга таварышпаанывыс ол бе?—деп, Ооржак Чиңгир-оол черле дөспес чаңы-биле айтыра каапты. Дайынчылар С. Лопсан, С. Кыстаа, К. Аракчаа, М. Семис-оол, А. Седип-оол, О. Серин суглар ону деткип, бир эвес фашистер маңаа келген болза, бо камгалалды черле эртип шыдавас дижип турдулар.

— Фашистерни моон өске черге барып уткуп четтигиптер бис, олар бистен ам-даа мраваннар — дәәш, Т. Пичен-оол хөлүг каттырды.

Эскадроннуң дайынчы составы чыскаалыпкаш, полктуң хову штавынче углаш чорупкан.

Полктуң хову штавынга чедип келдивис. Үнүп чыдар дамырак кара суглуг мойналык шык ындында бөлүк хадыңнар аразында чыылган офицерлер аразындан капитан Кечил-оол аттаңгаш, бисче хапты.

— Эскадр-о-оң, томаанныг!—деп, лейтенант М. К. Доржу командылааш: — Эжим капитан, силерниң дужаалыңар өзугаар эскадрон дайынчы составы-биле бүрүн чыскаалыпкан — деп илеткеди.

Капитан Кечил-оол чыскаалда дайынчыларны ончалаан чүве дег одурту көрүп чоруй, чыскаалдың мурнунга улам чоокшулап чедип келгеш, чугаалайдыр:

— Эштер дайынчылар, гвардейжилер! — Бөгүн фронтуунуң командылал черинден бистиң эскадронну түр дыштанылга алырыбиле тылче чорудар дугайында дужаал келген. Мынчангаш кижи бүрүзү бодунда эдилеп чоруурун бүгүле дайынчы чепсәән тустус дайы-биле дужаар. Бооларының оңгу, гранаталарның, миналарның быдазын ужулгаш салгылаар силер, маңаа автоматтарны, дүгәә аар, чиик пулеметтарны болгаш танк адар бооларны тус-тус салыңар — дәәш, лейтенант М. Доржуже көрүнү. Чыскаалда дайынчылар хөлзеп, бооларының оңгу шаңгырткайдыр уштуп, белеткей берзе-даа, дайынчы чепсәәнден чарлыр хөңкаттырды.

Эскадроннуң дайынчы составы чыскаалыпкаш, полктуң хову штавынче углаш чорупкан.

Полктуң хову штавынга чедип келдивис. Үнүп чыдар дамырак кара суглуг мойналык шык ындында бөлүк хадыңнар аразында чыылган офицерлер аразындан капитан Кечил-оол аттаңгаш, бисче хапты.

— Эскадр-о-оң, томаанныг!—деп, лейтенант М. К. Доржу командылааш: — Эжим капитан, силерниң дужаалыңар өзугаар эскадрон дайынчы составы-биле бүрүн чыскаалыпкан — деп илеткеди.

Капитан Кечил-оол чыскаалда дайынчыларны ончалаан чүве дег одурту көрүп чоруй, чыскаалдың мурнунга улам чоокшулап чедип келгеш, чугаалайдыр:

— Эштер дайынчылар, гвардейжилер! — Бөгүн фронтуунуң командылал черинден бистиң эскадронну түр дыштанылга алырыбиле тылче чорудар дугайында дужаал келген. Мынчангаш кижи бүрүзү бодунда эдилеп чоруурун бүгүле дайынчы чепсәән тустус дайы-биле дужаар. Бооларының оңгу, гранаталарның, миналарның быдазын ужулгаш салгылаар силер, маңаа автоматтарны, дүгәә аар, чиик пулеметтарны болгаш танк адар бооларны тус-тус салыңар — дәәш, лейтенант М. Доржуже көрүнү. Чыскаалда дайынчылар хөлзеп, бооларының оңгу шаңгырткайдыр уштуп, белеткей берзе-даа, дайынчы чепсәәнден чарлыр хөңнү чок, бооларын ам чаа көрүп каан чүве дег, аңдара-дүңдере тудуп, чылзып турлар.

1944 чылдың марттың төнчүзү частың чылыг, каңы эртенинде тыва эки турачыларны Морозов аттыг гвардейжи 8-ки аттыг шериг дивизиянын 31-ги гвардейжи Кубань-кара далай аттыг полугу үрер хөгжүмүнүң аңаа-биле акы-дүңма найыралдың байырлалы кылдыр үдәән. Үр үеде кады дайылдажып келген кезәәнден, дайынчы эш-өөрүнден чарлып чорууру биске эд-не аар-берге болгай.

Полк командири полковник Ефим Абрамович Попов чүве чугаалаан соонда, полктуң үрер хөгжүмү «Интернационалды» болгаш «Тулчуушкун», «Чылча-шавар» деп тыва аялгаларны ырладып турда, марштааш чоруптувус.

Капитан Кечил-оолдуң походче чоруур чаны кирип:

— Ырыдан, ырлажыңар! —дәән чидиг үнү оолдарны хөгледипкен.

Амыр чыргал бүрген
шыпкан
Амы-тындан артык
Төрәән чурт
Хамык оглуң дөгерезин
Кайыг тура кыйгырып туру
Эзертенгеш аттаныңар,
Эрге-шөлүн хосталга дәәш
Тулчуушкунче, тулчуушкунче
Тура дүшпейн бурунгаар!

Дайынчы ырлар чаа хосталган Дубно хоорайже, Шахарельцы, Наиталия суурларже чаңгыланы берген.

Биске белеткәән тускай машиналарга олурупкаш, дайзындан хостаан билир черлеривисти таварааш, Ровно хоорайга келдивис. Хоорайнын чурттакчылары тайбың ажыл-ижинче кирипкен, фабрик, заводтары, демир-орук станциялары ажылдай берген, огород шелүн хүүрек-биле казып эгелей берген болду. Эскадроннуң санитар эмчизи улуг лейтенант Т. Хүргүлек госпитальдардан чәәрби ажыг балыгланган дайынчыларны, ундуруп эккелген. Оларның чамдызы сегий берген, өске кезектерге кирип, катап дайылдажып чоруй бәргылаан болган.

Чаныр ора, Тываның Москвада өөренип турар тыва студентилери-биле ужураштывыс, ол-ла дүне мурнунда чурттап турганывыс таныш Ковров хоорайга чедип келдивис.

1944 чылдың май 28-те Тываже чанары-биле бараан сөөртүр тускай поездге олурупкаш, чорупкан бис. Ачинск станциязынга бисти генерал-лейтенант С. К. Тока уткуп алгаш, бистин-биле хөглүг-омак ужуражып, силерни Тывада шагда-ла манап турар деп хей-аът киирген.

Июнь 3-те чайның чечек чимизи каастаан хевис ышкаш Саяны ажып, төрәән Тываныстың наймысылалы Кызыл хоорайга чедип келдивис. Чогаалчы Сарыг-оолдуң бисти үдеп турган бижээн шүлүүнде «Улуг-Хемниң паром аксы, уткуп алыр черим болзун» дәәнин ышкаш дөргүл-төрелдер ында уткаан турлар. Кызылдың Ленин кудумчузун өрү өскәәш, чазак ордузунуң мурнунга эскадроннуң дайынчы кызыл тугун кинскиди туткаш, кәәп чыскаалыптывыс.

В. БЕЛЕКЕЙ.

СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 30 ЧЫЛЫНГА

Хүлээлгелер күүсеттинер

Бистиң «Бурунгаар» совхозта бо хүннерде ажыл-иш хайнышкыныг. Совхозтуң механизаторлары күскү дүжүт ажаалдазынга белеткелги организастыг чорудуп турар. Ол ышкаш чаагай өөт-сиген үнгеи хозу-шелдерде, алаак-шынаа-ларда сиген кезилдези эгелээн. Совхозтуң 7 мүн баш шээр малының кыргылдазы доозулган, ам оларның чуулдазы чоруп турар болгаш хойжулар чечекчимис, өөт-сиген чаптылып үнген тайгаларның серии чайлагларынче кежүп турар.

Ынчангаш совхозтуң партия бюрозунуң мурнунда харыысалгалыг болгаш улуг ажыл тургустунуп турар. Кайда-ла политмассалыг ажыл чогуур негелдезинге чедир эки тургустунган болдур, ында ажылышчилериң күш-ажылчы соруу бедик болур. Бо бүгүнү партия бюрозу хандыр бодап, тодаргай анализтерни кылгаш, ажыл-ишчилериң өртузунга политмассалыг ажылды кайдыг хевирге канчаар чорударының планын тургускан. Ол планны херек кырында боттандырар дээш хүн бүрү боттарывыска улуг негелделиг ажылдап турар бис.

Хой кыргыллазының үезинде партия бюрозу кыргыкчылар өртүзүнга политмассалыг ажылды багай эвес тургускан. Библиотека эргелекчизи Т. А. Абрамова теп кыргылда пунктузунга хүннүң барыл, аңаа көргүзүг самбыразын бижип, хойжу бүрүзүнүң база кыргыкчыларның кыргып алган дүгүн демдеглеп турган. Ынчангаш хойжулар боттарының алган хүлээлгезин канчаар күүсеп турарын оон көрүп, чогуур түннелди үндүрүп алыр аргалыг болгулаан. Ынчаарга кыргыкчылар хүн бүрүде кымның канчаар ажылдап, кайы хире дүк кыргып ап турарын база билип ап тургулаан.

Кыргыкчыларның өртузунга социалистиг чарыш калбарган. Хой кыргылдазының үезинде аңаа ажылдап турган кижилерге моральдыг болгаш материалдыг деткимчени көргүзерин багай эвес организастаан. Кыргылданың чоруп турарын беш хонгаш-ла түңнеп, чарыштың тиилекчилеринге шаннал-мактарларны тыпсып турган. Ол чорук кижи бүрүзүнүң ажыл-ишчи соруун бедиткен.

Коммунист В. Байыр-оол хой кыргыыр талазы-биле бодунуң бедик мергежилин көргүскен. Оон шалыпчы ажыл-ишчи үлегерин кыргылданың өске киржикчилери идепкейлии-биле эдерген.

Амгы үеде күскү дүжүт ажаап алышкынынга белеткел ажылы база чоруп турар. Олче база-ла кол кичээнгейни угландырган бис. Совхозта септезе чогуур 21 комбайн болгаш өске-даа көдээ ажыл машиналары бар. Оларның септелгезин үзүктел чок чорудуп турар. Механизаторлар ортузунга политмассалыг ажылды база-ла күштелдирген. Партия бюрозунуң кежигүнү, совхозтуң хоочун механизатору, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи К. Монгуш кады ажылдап турар эш-өөрүнүң ортузунга политмассалыг ажылды бедик деннелге чорудуп келген. Хүн бүрүнүң болгаш перспективтиг-даа соруглалар дугайында, партия чазактың чугула документилериниң дугайында беседаларны ол үргүлүү чорудуп, ажыл-ишчилери планыг соруглаларны чедишкиниг боттандырарынче мобилизастап турар. Ооң ажылынга суурнуң Культура бажыңының эргелекчизи Н. Оюн дузалажып, механизаторлар ортузунга калбарган социалистиг чарыштың хүн бүрүдеги түңнелин көргүзүг самбыразынга айтып, агитхүүдүстарга бижип үндүрүп турар.

Ынчангаш комбайннар септелгезинге идепкейлиг ажылдап турар механизаторларның саны көвүдээн. Механизаторлардан Н. Веселёв, С. Мандынгай, К. Күжүгет, А. Ооржак болгаш өскелер-даа социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда кирип, техника септелгезин эки шынарлыг чорудуп турар.

Бистиң «Бурунгаар» совхозта ниитинин малынга чем-суурнуң белеткели эгелээн. Сиген кезилдезин Кара-Сугда, Хайырлыгда чорудуп турар бис. Кара-Сугда комсомолчулар Б. Назарыңы, Т. Чаш-ооллуң база А. Мандынманың агрегаттары кадар-сигенни кестирип турар. Хайырлыгда С. Лакпаның, Ч. Беженниң агрегаттары долу күш-биле ажылдап кирген. Бөгүнге чедир 300 ажыг гектар черниң сигени кестинген. Бо механизаторлар хүн нормазын ажыр күүсеп турар. Ол ышкаш сиген бөлүүрүкчүзү Д. Монгуш, сараат салыкчызы М. Чотчу олар база-ла хүнде кылыр үлүг-хуузун ажыр күүсеп келген.

Сигенчилер ортузунга социалистиг чарышты организастап, ооң түңнелин база беш хонуктап үндүрерин партбюро, совхозтуң дирекциязы, ажылчы комитеди шиитпирлээн. Ынчангаш ам сигенчилер ортузунга политмассалыг ажылды чогуур деннелинге чедир организастап чорудары-биле совхозтуң агрономнары В. Артына, Н. Молотилкин оларга даалгаларны берген.

ССРЭ-ниң составынга Тываның эки тура-биле каттышканының 30 чыл болур байырлалының ою чоокшулап олурар. Ынчангаш Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» совхозунуң ажыл-ишчилери аңаа күш-ажылчы белекте рлиг ужуражыр дээш бүгү-ле бар курлавырларны ажыглап ажылдаар соруглалыг. Хамыктың мурнунда күрүне мурнунга алган социалистиг хүлээлгелерни күүседири болур. Эрткен чартык чылдың түңнели-биле алгаш көөр болза, алган хүлээлгелериң күүсеттинери чайлаш чок.

С. КУМААЖЫК,
«Бурунгаар» совхозта партбюро секретары.

УДАВАС АЖЫГЛААЛГА КИРЕР

«Тыва кобальт» комбинаттын ажылы даг цегинден эгелээр деп чугаалаза ажырбас. Ынчангаш комбинаттың удуртулгазы 180 олуттуг дагжыларның чаа амыдырал хандырылга комбиназын ажыглалга киирип, дагжыларның бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга, кадыкшылын быжыглаарынга таарымчалыг байдалларны тургузар дээш хемчеглерни ап турар.

«Тыва кобальт» комбинаттын төп үлетпүрүлүг шөлүнде кызылзымаар өннүг ийи каът даа чараш бажыны кайы ырактан эскерип болур. Ол—дагжыларның амыдырал хандырылга комбиназының тулуу-дур. Ам ооп даштында ажыллап турар тулугжуларбиле ганыжа каапгаалы. Тыва АССР-ниң алдарлыг тулугжузу Иргит Орукчаевич Мөнгенин баштааны холушкак хөй мергежилиг тулугжу бригадазы девискээрни тулуг богундан арыглап, чаъс суу чайладыр коошпаларны, чадалар турар үзүктерни кылырын доозуп турар.

Хоочун тулугжу Сат Экерооллуң бригадазы энергетиктиг күш киирер кабель салыр бугаларны казып, оон тулуг ажылларын доозуп турар. Чайнын бо чылыг хүннеринде тулугжулар холу туттунгур ажыллап турар болду. Тулугнуң ниити байлалы черле солун. Чаа амыдырал хандырылга комбиназының шеверлел ажылларын кылып турар бригадир Любовь Монгалбинин бригадазының ажыл-ижибиле эдээн делгеренгей таныжыптаалы. Ийиги каттың хөй өрээлдерин бригадир Монгалбин биске чоргаарал-биле көргүзүп, билдилиг тайылбырлап чорду.

— Борта дагжыларның кызыл-булуну турар. Хамык дериг-херексели складта бар. А маная ажылчыннар хеп солуур. бо өрээлге хары угда чүс кижи чунар аргалыг...

Шынап-ла амыдырал хандырылганың сөөлгү негелдези-биле дериттинген чаа комбинаттың белен өрээлдерин магалап, сонуургап көрген бис. Л. Монгалбинин шеверлекчилер бригадазында чүгле 9 кижи ажылдап турар. Ынчалазажок олар турза чогуур он тос кижинин ажылын бүрүн кылып турар дизе, кандыг-даа хөөредиг болбазы ылап. Ханаларда ак-көк, кызыл-хүрен кабельдерни салганының дескизи. чаражы аажок. Ханаларны, дээвиирлерни малгаштааны, чугайлааны черле онзагай. Ону улуг сонуургал-биле көргеш, шеверлерни дыннаксаанывысты бригадирге сөгледивис:

— Комбинаттың тулугларына хөй чылларда ажылдап келген ёзулуг шевер кижилер бисте бар — деп. Любовь Түлүшовна ажылдап турган эштерин долгандыр топтап көргүледи. — Шеверлекчилер Д. Сүүр-Кара. Н. Нам-Сүрүн. Ч. Ларысуу, О. Чимиспаа болгаш О. Биллинчап оларны бригаданың шалыпчылары дижир бис.

— Бо амыдырал хандырылга комбинады кажан ажыглалга кирер ирги, Любовь Түлүшовна?

— Металлургтарның хүнүнге уткуштур. Ол, дагжыларга бистиң тулугжу белээвис болур.

Бригадирниң бо сөстеринге изин-биле бүзүреп болур.

О. КОРОДА.

АЖЫЛЫНГА КЫЗЫМАКТАР

Бады Кылын-оолович биле Валентина Сайын-Маадыровна Ооржактар садыг шугумунга он үш чыл ажылдаанар. Оон тос чылын «Чыраа-Бажы» совхозта ажылчын кооперациязынга эрттирген.

Олар онаашкан ажылынга кызымаккай, чонга эвилеңээлдек ажылдап, планныг онаалдаларын квартал санында ажыр күүседип турар. Эрткен кварталда 2400 рубльдиң бараанын саарар планын 100 рубльге ажыр күүсеткен.

Кызымаккай садыгжыларны Чөөн-Хемчик райпозунуң баштаар чери хүндүлүг бижиктер, өртектиг белектер-биле каш удаа шаңнаан.

ЧУРУКТА: мурнакчы садыгжылар Бады биле Валентина Ооржактар.

Фотозу Ю. ЧУЛЬДУМНУУ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Социализм чурттарында

ВАРШАВА: АКЫ-ДУҢМА КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

Улусчу Польшада байырлал мурнунуң бүгү-ниити көдүрлүүшүнүң базым бүрүзүнде илереп турар. Каш-ла хонгаш, польша улус чуртка улусчу эрге-чагырганы тургусканының 30 чыл оюн демдеглеп эрттирер.

Социалистиг тургузуушкунунуң 30 чылдары — польша-совет ажыктыг кады ажылдажылганың 30 чылдары болган. Польша экономиканың хөгжүлдези ПУР-ну хостаанының баштайгы хүннеринден эгелээш-ле Совет Эвилелиниң көргүзүп келгени акы-дуңма дуаламчы-биле харылзаалыг. Нова-Гутта Ленин аттыг металлургия комбинады, «Найырал» деп нефть дамчыдар шугум, Плоцкинин нефтехимия болгаш нефть ажылдап кылыр комбинады, Катовицте ам тудуп турар металлургия комбинады— ол кады ажылдажылганың херечизи.

Совет Эвилели Польшага энергетика дериг-херекселарин, бажын тудар комбинаттар дериглерин, көдээ ажылгый машиналарын, автомобильдерни, электрон-саналга техниказын, станоктарны болгаш өске-даа түүлдерни берип турар. Польшага берип турар «ССРЭ-ге кылган» деп маркалыг бараннарның дамзызын оон-даа ынай уламчылап болур. «Нижняя Одрада электри станциязынга эптээр, 200 мүн киловатт күчүлүг ийиги энергоблокту Совет Эвилелинден эккелген», «Совет Эвилелинде эң улуг «Уралмаш» заводка бүдүрген, Польшада эң улуг болуп турар пресстi Новотко аттыг металлургия комбинахында тургускан» дээн чижектиг медээлерни парлалгадан көрүп болур.

Польша үлетпүрүнүн бедик шынарлыг продукциязын Совет Эвилели база ап турар. Польшаның даштыкыже үндүр садып турар бараннарының барык үштүн бир кезии Совет Эвилелинде каап турар. Далайларда совет тукту эжиндирип чоруп турар судноларның хөй кезиин Польшага кылган.

ССРЭ-ниң болгаш Польшаның аразында ханы кады ажыллажылга — социалистиг дем-каттыштырылга чурттарының аразында быжыг харылзааларның чайыннанчак үлегери болур.

ГАВАНА: КУЛЬТУРА АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ ЧАА ОТРЯДЫ

Уран түүлдериниң национал школазын чедиги бөлүк бо чылын дооскан. Ону дооскан дугайында дипломнарны 77 кижи —музыкантылар, чурукчулар, скульпторлар, театр болгаш балет артистери алгылаан.

Уран түүлдериниң национал школазынче күрүне улуг сагышты салып турар. Оон өөредилге бажыны найысылаллың эң-не чараш болгаш ногаан районнарының бирээзи—Кубанаканда туруп турар. Школада кичээлдерни бедик мергежилдиг башкылар, оларның аразында—куба балеттың чоргаазралы Алисия Алонсо чорудуп турар. Алонсонуң уран мергежили делегейде калбаа-биле биллингир.

Амгы үеде уран түүлдериниң национал школазында мергежилиг 700 оолдар, кыстар өөренип турар.

СОФИЯ: ЭМНЕР БҮДҮРЕРИ ӨСКЕН

Болгарияның фармацевтика үлетпүрүнүн продукция бүдүрери 1973 чыл-биле деңнэзрге бо чылын 29 хуу көвүдээр.

Ол хире өзүлде болза Разград хоорайда антибиотиктер заводунуң дөртку ээлчээн ажыглалга киирериниң күсели-биле хандыртынар. Тулуу доозулган соонда, ол бүдүрүлге продукция бүдүрерин бүдүн чартык катап көвүдедир болгаш күрүненин «Фармахим» дээр ажыл-агый каттыжыышкынының системазынга эң улуг бүдүрүлге болу бээр.

Заводта ажылдап турар техниктиг хөгжүлденин төвү социалистиг чурттарда төрелдешкек институттар-биле сырый холбааны тулуп ажылдап турар. Совет эртем-шинчилел институттары-биле кады болгар фармацевтер эдээн каш темаларны ажылдап кылып турар. Ол бүдүрүлгенин тускай эртемниглери Будапештин фармацевтика институдунуң коллективи-биле холбаалыг ажылдап турар. Оларның кады ажыллажылгазының түүнели чаа он-он эмнелге препараттарын ажылдап кылганы болуп турар. Разград заводунуң продукциязы Болгариядан дашкаар-даа калбак билдингир. Ону делегейнин 50 чуртунче чорудуп турар.

«Соңгу-мурнуу чүк» деп метронуң ийиги ээлчээн Будапештиде тудуп турар. Чоокта чаа ында чер үттээр механиктиг совет щит ажылдап эгелээн, венгр метро тудугжулары аңаа «Найырал» деп атты тывыскан. Чаа метро ажыглалга кирген соонда найысылалдың пассажир сөөртүүгезиниң 25 хуузун ол күүседир.

ЧУРУКТА: чер үттээр щитти ажылдадып эгелээриниң мурнунда Будапештиниң метро тудугжулары митинг эрттирген.

МТИ—ПМА-ның фотозу.

КИПРДЕ ШЕРИГ ҮЙМЭЭНИ

НЬЮ-ЙОРК, июль 15. (СЭТА). Америк информация агентилелдериниң дыннадып турарын ёзугаар алырга, июль 15-те Кипрде грек офицерлерге командылаткан национал гвардияның кезектери дан бажында республиканың дүрүм ёзугаар сонгуткан президентизи архиепископ Макариоска удур үймээнни үндүрген. Никозияда президент орулзунуң чанында болгаш найысылалдың өске-даа районнарында калыг-дошкун аткылажыышкыннар болуп турар.

Ассошиэйтэд пресстиң бадыткап турары-биле алырга, президент Макариос өлүүткен. Ынчалза-даа Турциялың Кипрде радиостанциязының дыннатканын ёзугаар алырга, архиепископ Макариос дириг арткан болгаш КПО-нуң шериглериниң аразында чаштына берген, президент орулзунуң камгалакчылары ордуну үгер-бооларе-биле бооладап турар национал гвардияның танк кезектеринге шыңгыы удурланыышкынны көргүзүп турар. Президент Макариос доп-дорааи дуза чедирер дугайында дилегни Каттышкан Нациялар Организациязынга кылган болгаш ада-чуртка удур даштыкы агрессияны болдурбас дээш демисежиринче шынчы болуп арткан бүгү киприоттарны кыйгырган деп ол радиостанцияның дыннадыында чугаалап турар.

Никозияда, Фамагуста болгаш Пафоста үймээнчилериниң болгаш чазакка шынчы, чартык-шериг кезектериниң аразында тулчуушкуннар болуп турар. Төп радиостанцияны, аэропортту болгаш чазактың албан черлерин национал гвардия бүзээдеп алган. Национал гвардияның хемчегларинге удурланган кижи бүрүзүн «доп-дорааи боолап каар» деп, шериг кижилериниң тараткан дыннадыында кыжаныр турар.

Кипрниң даштыкы делегейбиле телеграф, телефон харылзаазы долузу-биле үзүлген.

Бо болуушкуннуң мурнуу чарында архиепископ Макариос национал гвардияда командылаал эргелеп-дужаалды эдеп турар 650 грек офицерлерни доп-дорааи кыйгыртып апаарын Грециялың чазаандан негээн турган. Олар Кипрде хоралакчы чоруктарга дорт киржип, реакцылыг күрүне эргилдезин белеткээринге киржип турар деп, Макариос бурулуттаган.

АФИНЫ, июль 15. (СЭТА). Афины эрге-чагырганар Кипрде болуп турар болуушкуннарга хамаарыштыг чүү-даа ыыттавайн турар. Национал камгалал штабында Грециялың президентизи генерал Ф. Гизикистин даргалаашкыны-биле хурал ийи хүн уламчылап келген. Ынца премьер-министр А. Андрициопулос, камгалал министри Э. Лацудис, чепсектиг күштериниң командылакчызы генерал Бонанос, а ол ышкаш пятнадада Афиныла чедип келген, Грециялың Кипрде элчини Е. Лагакос болгаш кипр национал гвардияның штабының начальниги грек генерал Дениссис олар киржип турар.

Парлалганың медээлеп турарын ёзугаар алырга, грек офицерлерни ортулуктан дедир кыйгыртыр дугайында президент Макариостун негелдези «биске таарышпастыр» деп, Греция бурулуу шаңкан.

АНКАРА, июль 15. (СЭТА). Кипрде болуушкуннарга хамаарыштыр ол хүн Турциялың чазаанын онза хуралы болган, аңаа дээди шериг командылалының төлээлекчилери киришкен.

Ортулукта шериг эргилдезинге хамаарыштыр, Кипрде амгы күрүне тургузуунга хамаарыштыр Турция кандыгдаа өскерлиишкинни болдурбас деп, национал камгалал министри Х. Э. Ишык мелегдээн. Болган фактыны база-ла анда көрүп орбас бис деп, ол чугаалаан.

ВАШИНГТОН, июль 15. (СЭТА). Турциялың чепсектиг күштерин дайынчы байдалче киирген деп, турк шериг болуктериндеи алган медээни барымдаалап, ында дыннаткан.

БУДАПЕШТ, июль 15. (СЭТА). Кипр Республиканың президентизи архиепископ Макариостун өлүткен дээр дугайында медээ базыттаттынмаан деп, кипр болуктерден алган медээни барымдаалап, Будапешт радиозу дыннаткан.

Президентини деткип турар күштер үймээнчилерге удур демиселди уламчылап турар.

Тайылбыр булуңу

ПОРТУГАЛИЯ

Португалия Мурнуу-Барыын Европада, Пиреней чартык ортулуктун барын талазында болгаш Азор база Мадейра ортулуктарда (Атлант океанда) туруп турар. Девискээри— 91,5 мүн дөрбелчин километр. Чурттакчы чону—8949 мүн хире кижи. Ийи миллион хире португалилер ажыл-амыдырал сүрүп, чуртун каапкаш, даштыкыда, колуунда-ла Барыын Европада чурттап турар. Төвү — Лиссабон хоорай.

Португалия хөй-хөй колониялардыг бооп турар (шөлү— 2086 мүн дөрбелчин километр, чурттакчы чону—13,4 миллион кижи). Оларның иштинден эң кол-колу болза: Африкада — Ангола, Мозамбик, Гвинея (Бисау). Ол чурттарның чоннары делегейниң лепшилгелиг күштериниң дузаламчызынга болгаш деткимчезинге даянып алгаш, 1961 чылдан бээр боттарының национал хосталгазы дээш демисежип келгеннер.

1933 чылдың конституциязын ёзугаар алырга, Португалия—«унитарлыг болгаш корпоративтиг республика» болур. Күрүне баштыны чели чылда сонгуткан президент (1974 чылдың апрель 25-ке чедир А. Томас) турган. Хоойлу-дүрүм үндүрер эрге-чагырганы президент, национал ассамблея, боттандырып келген, оон составынга 150 депутаттар бактаап турган. Чазак баштының — премьер-министрни (1974 чылдың апрель 25-ке чедир—М. Каэтано) президент томуйлаар турган.

Португалияга политиктиг амыдыралды демократчыдарының чорудулгазынга баштайгы эгени салган, 1974 чылдың апрель болуушкуннарынга чедир чуртка чагырыкчы партиядан — национал улус шимчээшкининден ангыла, бүгү политиктиг партияларның ажык ажылларын хорааи турган. Ол чагырыкчы партияны 1930 чылда Салазар тургускан, ук партия улуг буржуазияның төлээлекчилерин, латифундистерни, армияның, полицияның, дээди шажын-чүдүлгенин улуг дужаалдыг кижилерин каттыштырган турган.

1921 чылда үндезилеттинип тургустунганының үезинден эгелээш, Португалияның коммунистиг партиязы ажылчы чоннарның эрге-ажыктарының быжыг туруштуг болгаш чайгылыш чок камгалакчызы болу берген. Кадыг-дөшкүн чажыт байдалга ажылдап турзажок, Португалияның коммунистиг партиязы партияның чингине секретары А. Куньялга баштаткан ТК-ның удуртулгазы-биле массаларның ортузунга улуг пропагандисчи база организакчы ажылды чорудуп келген болгаш чорудуп турар. Компартияның программазының кол-кол негелделери болза: фашизмни чок кылыры; социал-экономиктиг чаартылгаларны чорудары; Анголаның, Мозамбиктин, Гвинея-Бисау Республиканың чоннарынга удур дайынны соксадыры болгаш оларның хамаарышпас догунаарын хүлээп көөрү; тайбынга ынакшыллыг даштыкы политиканы чорудары болгаш өске чуруттарның социал-экономиктиг тургузуундан хамаарылга чокка оларнын-биле янзы-бүрү харылзааларны тулуп, хөгжүдери.

Моон мурнунда «португали социал шимчээшкин» дээр бөлүкке кирип турган португали социалистер 1973 чылдың чайынында съезд эрттиргеш. Португалияның социалистиг партиязының тургустунганының дугайын медегээннер. Оон чингине секретарынга М .Соарес сонгуткан.

1973 чылда ПКП биле ПСП-нин делегациияларының ужуражыышкыннарынга фашизмни чок кылыры, колониалдыг дарлалды үзүткаары дээн ышкаш Португалияга кол үндезин айтырыгларны шиитпирлээр дээш чангыс аай хөделиринин дугайында дугуржулга ийи партияларның аразынга чедип алдынган турган.

Политиктиг кандыг-даа хосталга чогу, чоннун калбак кезектериниң амыдыралының ленделинин кузуу, колониалдыг дайын болгаш оон өлүмнүг үржуктары португали ажылчы чоннарның земиселин күштелдирген болгаш чуруттун демократтыг күштериниң ажыл-чорудулгазының идепкейжидипкен. 1973 — 1974 чылларда Лиссабон, Порто, Сетубал хоорайларының үлетпүрүнүн база тулуунун он-он мүн ажылчыннары ажыл соксаткан. Боттарының эрге-ажыктарын камгалаары-биле студентилер болгаш тараачыннар база колдурлуп үнген. Ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга дүүштүр политиктиг болгаш социал-экономиктиг ханы чаартылгаларны чорударын, колониалдыг дайынны дүрген соксадырын, даштыкы империалистиг болуктерлен хамаарылга чокка даштыкы политиканы чорударын улусчу шимчээшкин чазакган негеп турган.

1974 чылдың эгезинде Португалияга байдал аажок күштели берген. 1974 чылдың апрель 25-те дүшкүүрлүг байдалдың чештиниишкини эгелээн. Найысылалдың шериг округунун кезектери тура халыышкын үнүрген. Оларны «чепсектиг күштеринин шимчээшкини» удуртукан турган. Оларның тура халыышкынын чуруттун сонгу талазында шериглер, а ол ышкаш шериглалай флоту деткээн. Чангыс аай хөделиишкининиң түннелинде ийи хонук дургузунда чуруттун бүгү девискээринге контрольду тургузупканнар. Тура халыышканнарның тургусканы Национал камгалал чөвүдели чуртка эрге-чагырганы бозунун холунга апкаш, ажыл-чорудулгазының программазын тозаратканы. Португалияга кол-кол хосталгаларны тургузарын, политиктиг партияларны тургузарын магадыларын, колония айтырыын практиктиг шиитпирлээринче киреринн, тур чазакты тургузарын, тургузукчу хуралга бүгүнүнүн болгаш хосгуг сонгуулага белеткелги эгелээрин ында айыткан. Мурнуулагы президентини, премьер-министрни болгаш министрлерни Албан-ажылынан дүжүрген. Политиктиг бүгү хоруглаткан кижилерни хостаан. А. Куньял, М. Соарес дээн ышкаш өскелер сураглыг ажылдакчылар чуртунче чанып келгеннер.

СЭКП Төп Комитеди Португалияга фашистиг чазакты дүжүргени-биле холбаштыр Португалияның компартиязының ТК-га, партия кежигүннериңге, бүгү португали демократтарга изиг байыр чедиргеш, чаа-чаа чедишкиннерни күүсеп.

Португали Республиканың президентизи генерал Антонио де Спинола болган. Тур чазактың составында коммунистер база киргеп. ПКП-ний чингине секретары А. Куньял күрүне министри, ПСП-ний чингине секретары М. Соарес даштыкы хөөрөктер министри болган.

Тургузукчу хуралга сонгулганы 1975 чылдың март 31-де чорудар деп шиитпирлээн.

Португалияның демократтыг күштери айыл ам-даа бар дээрзин айытпышаан. Португалияның чепсектиг күштерин болгаш португали чонну реакцияның кандыг-даа чөнгөлеринге удур бедик серемчилеллиг болурунче кыйгырып турар.

Көдээде культура амыдыралы

ХАЙЫРАКАНДА МЫНДЫГ

КЛУБ

Хайыракан суурнуң тен кудумчузунда делгем, улуг бажың бар. Ооң кыдыы-биле эрткен, дүшкен кижилер баштың хоюг үүнге ала-тайгаар таалап туруптар. Ону ойнап орар кижи—Культура бажыңның директору Николай Сарыглар. Ол онгу классты доосказ, шериг албан-хүлээлгезин кончуг эки эрттирген, төрээн суурунга ажылдай берген. Уран үүлге хандыкшыллыг, кандыг-бир хөгжүм херектелин тудуп алганда, оон салдынмайн баар оол баштай баяннеп, оон уран үүл удуртукчузу болуп ажыллап турган, ам Культура бажыңының директору болган.

Ооң удуртуп турары Культура бажыңынче кире берген кижилерниң сонуургалын көскү агитацияның янзы-бүрү хевирлерин чайгаар-ла хаара туда бээр. «Бистиң мурнакчыларывыс» деп стендиде совхозтуң мурнакчыларының фото-чуруктарын, а «Шалыпчылар» деп будунда социалистиг чарыштың тинлекчилериниң чуруктарын азып хаан. «Совет Тываның 30 чыл ооң» деп фотомонтаж. «Комсомолдуң эрткен оруу» деп самбырз көрүштүг дериттинген.

Культура бажыңының көскү черинде СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг совхозтуң тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында алган социалистиг хүлээлгелерин чаштыр бижээш, аскан. Оон совхоз бир саар инектен чылда 2200 кг суттү, 100 хойга онаашгыр 90 хураганы, бир хойдан 2,7 кг дүктү, 100 инектен 85 бызааны алырын билип алыр бис.

— Ажыл-ишчилерин алган хүлээлгелерин күүседиринче эвилелдеп, культура-массалыг ажылдарны чорудун турар бис. Ам ажыл-ижиистиң кол уг-шин Совет Тываның 30 чыл ооң политиктиг болгаш күш-ажылчы бедиң көдүрүүшкүн-биле уткуур дээш хайнышкыныг ажылдан турарларың өртүзүнга солун программалыг концерттерни, мурнакчы кижилер-биле ужуражылгаларны, диспуттарны, номчулга конференцияларны, темалыг кежээдерин болгаш өске-даа солун ажылдарны оргаизастап чорудары болур — деп, Николай Сарыглар чугаалаар болду.

Уран үүлге салым-чаяаның 14 кижиден тургустунган Культура бажыңының чөвүлели доктаамал ажылдап турар. Суурнуң аныяк оолдар, кыстары Культура бажыңында тургустунган болгүмнериниң ажылынга идепкейлиг киржип келген. Нинти ырының болгүмүн музыка школазының башкылары Май-оол Ондар биле Сат. Биче-оол удуртуп турар. Хайыракан сес чыл школазының пионер вожатыйы Любовь Куулар, башкы Чечек Сат, комсомол комитединиң секретары Долаан Маны, башкы Май-оол Ондар олардың удуртканы танпының, аъш-чем кылырының, даараырының, үрер хөгжүмнүң болгүмнери хөй санныг аныктарны хаара туткан. Болгүмниниң ажылынга талантылыг аныяктар Данзы-Белек Май-оол, Николай Бирлей, Наташа Куулар болгаш өскелерда эки киржип келген.

Чонга концерттер көргүзеринден ашкыда, Культура бажыңы янзы-бүрү ажылдарны база организастап турар. Ылаңгыя «Күш-ажыл кижини каастаар» деп ужуражылга кежээни солун болган. Аңаа Дөргүн сүт-барган фермазының дүржулгалыг саанчызы, Ленин орденниң эдилекчизи, СЭКП Тыва обкомунуң кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады Алдын-кыс Сана-Байырова Монгушту чалаан. Ол чылганнарга болунуп хүндүлүг болгаш берге ажыл-ижиниң дугайын делгереңгей чугаалап берген. Ол ышкаш аныяк саанчы Кара-Сал Долума, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг Сат Ыыы олар-биле ужуражылгалар база болгуудаан.

Совет аныяктарның хүнүнге турасказтан «Чечектелген чалыы назын» деп кежээ болган РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы, Чадаана ортумак школазының директору Зоя Суидуевна Куулар-биле ужуражылга база болган. Ындыг ажыллар аныяктар кижизидилгезинге улуг салдарыны чедирип турар. Культура бажыңының ажылдакчылары чартык чылда концерт үүгүшкүнүн 16, лекция, беседаны 28 удаа чоруткан. Ылаңгыя Совет Тываның 30 чыл ооңга турасказткан агитквартиралардың концерт көрүлдези солун болган.

БИБЛИОТЕКА

Канскиниң библиотека техникумунуң доозукчузу Чатчыр-оол Чечек Хайыракан суурнуң көдээ библиотеказының эргелекчизи болуп ажылдаа-ла ам 2 чыл ажып турар. Бо үениң дургузунда библиотеканың ном фондузу көвүдээн, номчукчуларның саны өскен. Хову турлагларында, фермаларда болгаш малчыннарда көжер библиотекаларны тургускулаан.

Библиотека чөвүлели бирги чартык чылда янзы-бүрү солун ажылдарны кылган. Ылаңгыя «Кым үүнү кылып билирил, кыстар?» деп дас журналы, Садым Сүрүң-оолдуң «Аазынга дангыраю» деп номунга номчулга конференциязы организастыг, солун эрткен. А Кызыл-Эшик Кудажының «Үйгу чок Улуг-Хем» деп номунга чоокта чаа болган номчулга конференциязын эрттирерде, чарлалды баш удур азып, чугаалдың маадырларының овур-хевирлерин, дылын, уткашынарын, кижизидикчи ролюн сайгарар айтырыгларны номчукчуларга баш буруугаар үлеп берген. Ындыг белеткелдің түңнелинде номчукчулар ол чугаал-биле улам ханы танижып алыр аргалыг болган.

Школаның комсомол организациязы, пионер дружинязы-биле библиотека сырый харызаалыг. Библиотеканың ажылдакчылары хоочунчар биле доозукчуларның «Мергежил деп үүл» деп ужуражылга кежээлерин организастап эрттирген. Ооң түңнелинде өренникчилериң чамдыктары төрээн колхозунга ажылдап артарын шинтирлээн. Эге класстарның өренникчилери-биле ыытқыр номчулганы библиотекарь Чечек чорудун келген.

Суурда ажылдап, чурттап турар. Ада-чурттуң Улуг дайының кержикчилери Вера Байлак, Александр Данзы-Белек, Тимофей Пичен-оол олар-биле ужуражылга кежээзин организастаан. Олар дайының каржы-доокун чылдарын сактып, ону моон соңгаар болдурбас дээш демисежирин, чырык чер кырынга мөңге тайбыңны күзеп, чүве чугаалаанар.

Библиотеканың хүнүнү келир аалчылары, ооң ажылынга боттуг дузаны көргүзүп турар номчукчулар суурда хөй. Оларга башкылар Овус Монгуш, Дин-оол Ооржак, малчыннар Айы-Хөө, Чудуймаа Саттар, каларчы Вера Байлак болгаш өскелер-даа хамааржыр.

АГИТБРИГАДА

—Часкы тарылганың, а ам дүк кыргылдазының үезинде ажыл-ишчилерге солун программалыг концерттерни, лекция, беседаны бистиң агиткультбригадавыстың кежигүннери хөй-биле чоруткан—деп, совхозта комсомол комитединиң секретары Маны Долаан чугаалады.

Культура бажыңының агиткультбригадазы сезонгуг ажылдар үезинде ажылчыннарның, малчыннарның, хову турлагларының, фермаларның доктаамал аалчызы. Агитбригаданың лектору — Николай Монгуш, ол — Хайыракан сес чыл школазының башкызы, орус, тыва болгаш өске-даа ырларның күүселдикчизи. Ооң өткүт, хоюг үнүн та чеже кижи дыңнаан. Мурнакчыларның самбызында чуруу кирген, Хүндүледдің Демдээ орденниң эдилекчизи, Сат Дадар-оолдуң бызаанчыта тыва, моол улустуң аялгаларын күүседирин болгаш ырларын чон мактаар. Ол ышкаш тракторист Доңгак Седештиң ырларын дыңнаан, Любовь Куулардың таңцылаарын көрген кижи сонуургавайн барбас.

Агитбригада чер-черже аалдап чоруптарга оон кижи эмчизи Ляма Дамба-Даржаа, баш таарыкчызы Николай Сарыглар олар база чыдып калбас. Агитбригадада 10 ажыг кижи бар. Олар үгле концерт көргүзөр-биле өйлешпейн, хана солунарны, «Чацыктарны», «Крокодилдерни», «Комсомолчу прожекторларны» үндүрүп, аңаа челер, четпестерни чырыдып биле ужуражылга кежээзин организастаан. Олар дайының каржы-доокун чылдарын сактып, ону моон соңгаар болдурбас дээш демисежирин, чырык чер кырынга мөңге тайбыңны күзеп, чүве чугаалаанар.

Библиотеканың хүнүнү келир аалчылары, ооң ажылынга боттуг дузаны көргүзүп турар номчукчулар суурда хөй. Оларга башкылар Овус Монгуш, Дин-оол Ооржак, малчыннар Айы-Хөө, Чудуймаа Саттар, каларчы Вера Байлак болгаш өскелер-даа хамааржыр.

АГИТБРИГАДА

—Часкы тарылганың, а ам дүк кыргылдазының үезинде ажыл-ишчилерге солун программалыг концерттерни, лекция, беседаны бистиң агиткультбригадавыстың кежигүннери хөй-биле чоруткан—деп, совхозта комсомол комитединиң секретары Маны Долаан чугаалады.

Культура бажыңының агиткультбригадазы сезонгуг ажылдар үезинде ажылчыннарның, малчыннарның, хову турлагларының, фермаларның доктаамал аалчызы. Агитбригаданың лектору — Николай Монгуш, ол — Хайыракан сес чыл школазының башкызы, орус, тыва болгаш өске-даа ырларның күүселдикчизи. Ооң өткүт, хоюг үнүн та чеже кижи дыңнаан. Мурнакчыларның самбызында чуруу кирген, Хүндүледдің Демдээ орденниң эдилекчизи, Сат Дадар-оолдуң бызаанчыта тыва, моол улустуң аялгаларын күүседирин болгаш ырларын чон мактаар. Ол ышкаш тракторист Доңгак Седештиң ырларын дыңнаан, Любовь Куулардың таңцылаарын көрген кижи сонуургавайн барбас.

Агитбригада чер-черже аалдап чоруптарга оон кижи эмчизи Ляма Дамба-Даржаа, баш таарыкчызы Николай Сарыглар олар база чыдып калбас. Агитбригадада 10 ажыг кижи бар. Олар үгле концерт көргүзөр-биле өйлешпейн, хана солунарны, «Чацыктарны», «Крокодилдерни», «Комсомолчу прожекторларны» үндүрүп, аңаа челер, четпестерни чырыдып турар.

Агитбригада механизаторларның Бора-Хөлде № 2 бригадазынга, Чоога-Аксында, Кулзуннугда малчыннарга концерттерни көргүскен болгаш ВЛКСМ-ниң XVII съездизиниң дугайында беседаны кылган. Ол ышкаш агитбригада Ийме, Баян-Тала, Шеми, Хөндергей суурларга аалдап четкен. Оларның концертин чон улуу-биле сонуургап, үзүктел чок адыын часкаашкынары-биле уткуп турган.

КИНО

Культура бажыңының киномеханиктери — Биче-оол биле Фаина Сэттарны хайыраканчылар хүндүлээр, мактаар. Олар ай, квартал, чыл планнарын доктаамал ажыр күүседип келген.

Фаина Кызылга киномеханиктериниң тускай курузун доосканнан бээр ам тос чыл чедип турар. Ооң соонда ийи чыл эрткенде, Биче-оол базала ол курсту доозун алган. Чаңгыс аай мергежилдиг өгбүле-хүлээнген ажылынга бердинип, кино пропагандазын күштелдирген. Суурда киноорганизаторларның болгуң тургускан. Олар көдээ ажыл-агый, үлетпүр, транспорт, садыг болгаш өске-даа темаларга хамаарышкан документалдыг киноларны көрүкчүлерге тайылбырлап берип, кино билеттерни садып турар.

Ылаңгыя киноорганизатор, Хайыракан сес чыл школазының хоочун башкызы Овус Монгуш кандыг-бир чаа ураннчечеп фильм үнер деп барганда, ооң утказын, кол рольдарны кымнар ойнап турарын чыылганнарга чугаалап бээр.

Кежээ дүжер. Суурнуң чурттакчылары шевергин кеттингеш, клубче кино көөру-биле базыптар. Оларны — Фаина болгаш Биче-оол Саттар хүлүмзүрүг-биле уткуп алыр. Кино үезинде лента үстүр, шокарациаар, үи чадер чорук турбас. Хайыракан суурнуң Культура бажыңының ажылдакчылары СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинтирлерин амыдыралга боттандыраар дээш демиселге боттарының үлүгүн ыыгаар кирирп турар.

К. САРЫГ-ООЛ.

Чогаалчы, кинорежиссёр, артист

ЧУРУКТА: М. Шолоховтун төөжузун өзугаар «Олар Төрээн чурт дээш тулчуп турганнар» деп фильмни тырттырып турарының үезин. Кол рольду В. Шукшин (кадрның ортузунда) күүседип турар.

А. КОВТУННУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ

СОВЕТ БАСКЕТБОЛИСТЕР—ДЕЛЕГЕЙ ЧЕМПИОННАРЫ

Эр улустуң баскетболга делегей чемпионады Пузрто-Рикониуң найысылалынга июль 14-те доозулган. ССРЭ-ниң баскетболга шилиндек командазы делегей чемпиону атты чедип алган. Бистиң спортчуларывыс совлгу өөнда АКШ-тың шилиндек командазын 105:94 санга уткан. Ийиги черни Югославияның, үшкүзүн— АКШ-тың баскетболистери эзлээн.

(СЭТА-ның корр.).

СПОРТЧУ МАРГЫЛДААЛАР

СПАРТАКИАДА. Эрткен воскресеньеде Софияның улуг стадионунга Болгарияның социалистиг революциязының 30 чыл ооңга турасказткан республиканың дөртку спартакиадазының түңнел маргылдааларының байырлыг ажыдышкыны болган. Массалыг спортчу маргылдаалар чуртка үш чыл уламчылаан. Спорт өзулуг бүгү улустуу болуп бар чыдарын ол көргүскен. Спорт базаларын школаларга, чурттаага бажыңнарынга, бүдүрүлгелерге, албан черлеринге, парктарга боттарының күжү-биле тудуп алыр дээш, аныяктарның шимчээшкини калбарган. Олар 1.300 ажыгны тудуп алган.

Спартакиаданың ажыдышкынының байырлалынга келгеннер сурагыт болгар гимстарны, акробаттарны көргеп. Спортчу көргүзүлгер улустуң танцылары-биле солужуп турган.

Спартакиаданың түңнел маргылдаалары спорттуң 29 хевирлеринге болур.

ДҮРГЕН ЭШТИРИ. Сут аладанга дүрген эштирине ССРЭ-ниң бирги чери дээш Эстониянын найысылалынга болган маргылдаага Таллиниң спортчузу Юрий Кравец 800 метрге ласталарлыг эштиринге чаа делегей рекордун тургускан. Ол хемчээлди 7 мин. 22,6 секундада эрткен.

СУГЖЕ ШУРААШКЫН. Москва университедазының тинлекчизи москвачы Тамара Сафонова Киевке болган үш метр бедиктен сугже шураарының маргылдаазынга киришкеш, ССРЭ-ниң чемпионунуң алдын медалын чаалап алган. Мөңгүн медальга Ирина Калинина (Пенза), хүлер шаңналга — Татьяна Штырева (Львов) төлептиг болган. Бо хевирге эр улустан Игорь Лобанов (Киев) бирги черни эзлээн.

ХОККЕЙ. Шилиндек совет хоккейжилер келир сезонга июльдуң баштайгы хүнинериндеп бээр хынамчалыг белеткелди эгелээн. Москваның армейжилери болгаш динамочулары ЦСКА-ның категуунда белеткеним кирипкеен.

Бо эйнеш төнчүзүнде, сентябрь, октябрь айларда «Канаданың командазы-биле» ойнаар 35 ойнакчының фамилиязы билдине бээр. ССРЭ-ниң шилиндек командазын үш кайгамчык тренерлер баштаар. Улуг тренер — ССРЭ-ниң алдарлыг тренери Б. Кулагин, тренерлер — спорттуң алдарлыг мастерлери К. Локтев, В. Юрзинов. Бистиң чуртувуста болгаш даштыкыда спортка ынактарга бо үш кижи эки биилдингир.

Гастрольдар доозулган

Эрткен неделяда Тываның хөгжүм-шин театрының хоочун артистериниң концерти Самагалдайга болгаш Тес-Хем районуң суурларына болгулаан. РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи Мунзук Кара-кыс, РСФСР-ниң алдарлыг артизи Конгар Хүргүлек, хоочун артистер М. Рамазанова, С. Байыр, Дамба-Даржаа болгаш аныяк артистер кирген болуктүн репертуарында орус, тыва, бурят, татар, молдав улустуң ырлар, таңцылары, чаа ырлар, опералардан ариялар, номчулгалар бар. Болуктүн концерттери Тожу, Өөрү, Мөңгүн-Тайга, Эрзин, Тес-Хем районларның суурларына, хову ишчилериниң, малчыннарының үргүлээн. Концерт бүрүзүн чон улуг оорушку-биле хүлээп ап турган. Хөгжүм-шин театрының бир болүүнүң Совет Тываның 20 чылына турасказткан гастрольдары бир ай ажыг үргүлчүлээн.

(Бистиң корр.).

АГААР

Бөгүн республикага болгаш Кызылга шокар булуттаар, чаг-бас. Хат кошкак.

Агаарның температурааны даглыг черлерге 20-25, өскелерге — 25-30, Кызылга — 25-27 градус изиг болур.

Чоокку хүннерде республиканың барыын болгаш төө районларынга изиг болурундан өрт эйимы улуг, шичаңгаш от-көстү овааримчалыг ажыглаар херек.

Ногаан садчыгаш

Сут-Хөлдүң ыяш ажылагый участогунуң делгем девискээринде садчыгаш бар. Аңаа чыл бүрүде янзы-бүрү ыяштарны, катчимисти тарып өстүрүп турар. Ында инек-караа, ранетка, чыныргана дээш, чүү чок дээр. Ам чиңгир ногаан садчыгашта участоктун ажылчыны Ховалыг Чылбарның удуртулгазыбиле 50 гектар черниң чайгы ажаалдазын, бок үнүштерниң ашталгазын түлүк чорудун турар. Хемчиктиң шыогай арыында таразан чыныргананың ыяштарын ажаап, суггарып турарындан үнүжү эки, олар шагда-ла ногаарара бергилээн. Ажыл-агыйның садчыгажын хүн бүрүде ийи-үш катап суггарып турар.

О. БОРАШ.

Олчалыг ойнаашкын

Бистиң чуртувустуң мунмуң ажылчы чону артыкшылдыг акшазын ажаалга кассаларынга шыгжадып ап турарлар. Ол чорук чонунуң хуу акшазын таарыштыр чарыгдаарынга, эт-сеп, идик-хеп садып алырынга, ырак черлерге экскурсиялап, дыштанылга бажыңнарынга, курорттарга дыштанып алыры-биле узун орукка чоруурунга дыка таарымчалыг.

Ажаалга кассаларынга акшаны бодун шыгжадып алырындан аңгыда, ындыг касса санында садып турар курунениң 3 хуулуг иштики ойнаашкынныг чэлизинин облигацияларын садып алыры база ажыктыг. Кишинев хоорайга июнь 30-да ол облигациянын 64-ку ойнаашкыны болган. Кызыл хоорайның чурттакчызы, пенсионер Альбина Георгиевна Сидорова 10 рубль өртектиг облигациязын ол тиражтан шүүштүрерге 250 рубльге таварышкан болган.

И. ЗЕМЦОВА.

ДЭЭШТИГ АРГАЛАРНЫ АЖЫГЛААР

Уруглар—бистиң аас-кежиниис, келир үеис. Оларны төлептиг хамаатылар кылдыр кижизидерге бүгү-ниитиниң чугула херээ. Оларның кижизидилгезинге бир кол черни черчер Советтерниң күүскомнарының чанында назы четпээн уруглар ортузунга ажыл чорудар комиссиялар эзлеп турар.

Назы четпээннериң кем-херек үүлгедир чоруун болдурбас дээш баш удур хемчеглерни ап чорудары кижизидилге ажылында чүгула хемчеглериниң бирээзин. Чоокта чаа республиканың Министрлер Төвүлелинің чанында назы четпээн, уруглар ортузунга ажыл чорудар республика комиссиязының Чадаанага барын эртиргеи хуралынга бо талазы-биле бүгү талалыг чугааны кылган. Чөөн-Хемчик районда назы четпээн уруглардың кем-херек үүлгедишкиннери болдурбас дээш баш удур сагындыр хемчеглерни кашчаар боттандырып турарының дугайын сайгарып көрген. Аңаа ялеткелчи, райкүүскөм чанында назы четпээн уруглар ортузунга ажыл чорудар комиссиязының даргазы Д. Д. Дүлүш болгаш чүве чугаалаан эштер район комиссиязының ажылында чедишкиннерни демдеглевишаан, кижизидилгениң дээштиг аргаларын ажыглаар талазы-биле кылза чогуур үүлдерге кол кичээнгейни угландырганнар.

Районда назы четпээн элээди уруглардың кем-херек үүлгедишкини кызырлыр туржук, улам өзүп турар, апарганын ол хуралга шыңгыы анализтээн. Бо дээрге—уруглар кижизидилгезин боттандырып турар албан организациялардың кошкак ажыллаанының херечизи.

Ылаңгыя школаларда өөредилге-кижизидилге ажылында шыңгыы четпестер бар. Чамдык хемчеглерни ап турза-даа, өөреникчилериң школазынга ара каар чоруу районда эвээш эвес. Бүгү-ниитиниң ынап-ла өөреивр сес чыл өөредилгезиниң дугайында Хоойлуну четпес күүседип турар. Өөредилгеже хаара туттунмаан школа назылыг уруглар районда көвей. 102 элээди уруг кайда-даа өөренмейн, ажылдавайн турар. Оларның аштинде чеди кижи, школачылардан үш өөреникчи бо чылдың баштайгы чартымда кем-херек үүлгедишкиннинге киришкен. Бо фактылар үүгле район комиссиязын эвес, харын школаларның башкылар коллективин, хөй-ниитизин дүвүредир ужурлуг.

Ынчалза-даа мындыг байдал-биле эптежин турар чоруктарны хуралга шыңгыы шүүгүмүлээн. Аныяктарны, ылаңгыя назы четпээн элээди уругларны ажылга киирер, өөредилгеже хаара тудар дээш хемчеглер кошкак боттанып турар.

Чамдык школаларда, класс удуртукчузу башкылар, директорлар өөредилгезин кошкак, кижизидилгезин арай берге өөреникчилерден кандыг-бир арга-биле адырлып алырын улам өзүп турар, апарганын ол хуралга шыңгыы анализтээн. Бо дээрге—уруглар кижизидилгезин боттандырып турар албан организациялардың кошкак ажыллаанының херечизи.

Ылаңгыя школаларда өөредилге-кижизидилге ажылында шыңгыы четпестер бар. Чамдык хемчеглерни ап турза-даа, өөреникчилериң школазынга ара каар чоруу районда эвээш эвес. Бүгү-ниитиниң ынап-ла өөреивр сес чыл өөредилгезиниң дугайында Хоойлуну четпес күүседип турар. Өөредилгеже хаара туттунмаан школа назылыг уруглар районда көвей. 102 элээди уруг кайда-даа өөренмейн, ажылдавайн турар. Оларның аштинде чеди кижи, школачылардан үш өөреникчи бо чылдың баштайгы чартымда кем-херек үүлгедишкиннинге киришкен. Бо фактылар үүгле район комиссиязын эвес, харын школаларның башкылар коллективин, хөй-ниитизин дүвүредир ужурлуг.

Ынчалза-даа мындыг байдал-биле эптежин турар чоруктарны хуралга шыңгыы шүүгүмүлээн. Аныяктарны, ылаңгыя назы четпээн элээди уругларны ажылга киирер, өөредилгеже хаара тудар дээш хемчеглер кошкак боттанып турар.

Чамдык школаларда, класс удуртукчузу башкылар, директорлар өөредилгезин кошкак, кижизидилгезин арай берге өөреникчилерден кандыг-бир арга-биле адырлып алырын оралдажыр таварылгалар бар. Чаңгыс Чадаананың № 1 школазында үстүү класстарның бөлүк өөреникчилерин кежээки школаже шилчээнкен, херек кырында оларның чаңгызы-даа аңаа өөренмээн. Ооң соонда школа-даа, район комиссиязы-даа демги өөреникчилериниң дугайын сонуургаваан. Ол хирезинде № 1 школада өөредилгезин каттан школачы чок деп документ өзугаар шын эвес сапан турар. Ындыг эптежир аргажок чижектерни районууң өске-даа школаларындан көргүзүп болур.

Назы четпээннериниң кем-херек үүлгедишкиннерин болдурбазының, баш удур сагындырарының, кижизидилге ажылын чедишкиниг боттандырарының бир ажыктыг хевири болза уруглардың чайгы дыштанылгазын, хостуг үеин өөн эттирерин организастаары болур.

Ындыг турбуже районда школачыларның, ылаңгыя берге кижизидилгелиг, үчётта турар уруглардың улуг нуруузу чайгы дыштанылгаже хаара туттунмаан.

Районда байдал бо хире дүвүреңгир турда, комсомол райкому, райкүүскөм чанында назы четпээн уруглар ортузунга ажыл чорудар комиссия комсомолдуң оперативтиг отрядтарының, хөй-ниитичи кижизидикчилериниң ажылын ам-даа идепкейжиттээн. Чамдык суурларда, албан-организацияларда хөй-ниитичи кижизидикчилерни томуйлаваан. Шенелдеге шиттиргеи аъзы шиткелден хуусаа бетинде хосталган элээди уруглары безин хөй-ниити кижизидикчилерге, шефтерге быжыглаваан. Ооң уламындан назы четпээннериниң катаа кем-херек үүлгедир чоруу эвээш эвес.

Кем-херек үүлгедишкиннериниң бир кол чылдагааны болза улуг-даа кижилериниң, назы четпээннериниң-даа талазында арагалаар чоруктуң барында. Моон ап көөрге районда арагалаашкинибиле демиселди күштелдирери, эрага аймаан садарының чурумун шыңгыы сагыырын контрольдаары негеттиниң турар.

Уруглары шын кижизидери, элээди уруглардың кем-херек үүлгедишкиннерин болдурбас дээш баш удур сагындырыг хемчеглерни алыры күрүнє ужур-дузалыг чугула айтырыг. Ону боттандырар дээш партия, совет органнарын, хөй-ниитиниң күжүн бир деминг мөөңнээри чугула дээрзи билдингир.

Республика комиссиязының Чадаанага эткен ол хуралынга районуң чамдык көдээ Советтериниң удуртукчулары уруглар кижизидилгезиниң талазы-биле кылган ажылдарынга хамаарыштыр дыңнадыгларны база кылган.

Ук хурал чугаалашкан айтырыг талазы-биле тускай доктаалды хүлээп алган.

Х. ЮМБУУ,
назы четпээннер херээниң талазы-биле республика комиссиязының харыысалгалыг секретары.

Мергелдейге

«МӨӨГҮ» ҮНГЕН ПИРОГИЛЕР

Район төвү — Кызыл-Мажалыкта столоваяга янзы-бүрү чем аймаан быжырып белеткээн кудумчуларга болгаш чурттакчылыг черлерге аппарып садып турар. Чонга ол таарымчалыг.

Ынчалза-даа чонну хомудады бээр таварылгаларны маңаа бижикселим. Июнь айны соолзүредир бир-ле хүн «Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык салбырының төвү Алдын-Булак суурга эзлчеглиг буфет келген. Иштинде өкпе, базар, эзт, капуста суккан быжырган далганнар бар болду. Оон өртээнге шил савалар хүлээп ап турган. Бир өг-бүленің бичии оолдары элээн хөй шилдерий саткаш, сумказын бажыңынга эккелгеннер.

Баштай-ла пирогилерни ужулганнар. Оон даштында далганың дайнаарга диштер таймп, даазыртқайның турар болган. Иштинде суп каан капустаны кижи чиир-даа аргажок, баксырай берген боолтур. Эзт суккан далганнарны, хомудалыңарны район төвүнде улуг поварга барып тургузудар — деп, тоомча чоокка харыылааш, пирогилерни он ажыг хааржак арага шилиге саарып алгаш чорупкан. Садып алыкчыларны бо таварылга дыка-ла хомудаткан.

Район төвүнде столовая коллективи хөй орулга киирип чара кезиптерге база-ла үрелип баксыраан болган. Шак ол ак «мөөгүлерже» шилчээн пирогилериң садып алган кижилер төгер ужурга таварышкан.

Ол хүн улус садыгжы аныяк кыска барып, пирогилерни сатпайн, көөрүп дилээннер.

— Мээң херээм үгле садарыны, хомудалыңарны район төвүнде улуг поварга барып тургузудар — деп, тоомча чоокка харыылааш, пирогилерни он ажыг хааржак арага шилиге саарып алгаш чорупкан. Садып алыкчыларны бо таварылга дыка-ла хомудаткан.

Район төвүнде столовая коллективи хөй орулга киирип алырын бодааш, үр чыттырган, үрелип баксыраан аъш-чемни чоңга садып, саарып турары канчаг-даа таварышпас. Барыын-Хемчик райпозунуң баштаар чери мону канчаар көрүп турар ирги?

А. ХЕРТЕК.
Аксы-Барлык ортумак школазының башкызы.

ЧҮГЕ ЭСКЕРБЕЙН ТУРАРЫЛ?

Таңдыда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Успенка суурунуң чанында тараа бо чылын чаагай үнгеп. Ында культурлуг одар база бар.

Ынчалза-даа тарааның кадаралары четпес. Ону Гавайдулин адашкыларның кадарган инектери чаза, базып турун бергени элдептиг. Е. Гавайдулин биле Н. Гавайдулин адашкыларның бирээзи тараа кадарчызы, оглу аныяк инектер кадарчызы болгай. Ажылынга эз-харыысалга чок, арага-дарыга сундулуглар.

Ол хирезинде оларга совхозтуң эки аъдын, дериг-херекселин-даа эдилеп турар. А ферма эргелекчизи эш Махмутовка улус чугаалаарга, өң тала тыртып болчур. Ынчангаш оларның амдажып, арагалап, ажылынга эз-харыысалга чокталып турары ол.

Салбырда тараа камгалады бо хире кошкак, мал-маган саза базып турда, Николай Гавайдулин тарааны кадарган кижи болуп акшазын ап турар. Мону совхозтуң дирекциязы чүге эскербейн турарыл?

С. ОЮН.

Телевидение

ИЮЛЬ 17-ДЕ

МОСКВАДАН

13.30—Дамчыдылгалар программазы. 13.35—Өңнүт телекөргүзүү. Уругларга. **«Тывызыктарны тыпканы».** 13.50—Медээлер. 14.00—**«Цирк аренада».** 14.45—**«Күш-ажыл — чаагай чоруктуң үндезини».** Москваның бүдүрүлге-тудуг эргелелиниң тудугжулар бригадири Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. Д. Басовтуң чугаазы. 14.55—Өңнүт телекөргүзүт. Бомарше. **«Элдептиг хүн азы Фигароиуң кадайланганы».** Телефильмшин. 16.30—16.40—Чапсар. 16.40—Өңнүт телекөргүзүг. **«Элдептиг хүн азы Фигароиуң кадайланганы»** деп фильмниниң улаңчызы. 18.00—**«Ye».** Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер. 18.45—**«Тускай сорулгалыг театр».** Кыска фильм. 19.05—Телемедээлер. 19.15—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.20—Телекөрүкчүлериң айтырыгларына ССРЭ-ниң ЭАзының корреспондент-кежигүнү В. Г. Афанасьев харыылаар. 19.50—Өңнүт телекөргүзүг. **«Камарадос—эштер-өңнүктер»** деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 21.05—Латов ССР-ниң уран үүл мастерлериниң концерти. 22.50—23.00—Чапсар. 23.00—23.30—**«Ye».** Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ИЮЛЬ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Кара ук»** 9.30, 11.10, 12.50, 14.30, 16.10, 17.50, 19.30, 21.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Дидим прогульшик»** 15.00, **«Пан Воктуң кудазы»** 16.40, 18.30, 20.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Салтан хаан дугайында тоол».** 9.45, 13.10, **«Чалыы назын»** 11.35, 14.55, **«100 хуу нейлон»** 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Снегурочка»** 12.00, **«Ынакшылдың болгаш өлүмүң демдеглели»** 17.00, 18.40, 20.20 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: **«Куда тапгозу»** 16.40, 18.20, 20.00 шактарда.

СЭКП кежигүнү, Ада-чурттуң Улуг дайының кержикчизи **Александр Чулдумович ДАНЗЫ-БЕЛЕКТИҢ** өзал-ондакка таварышкаш, аакка мөөгүнүн СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкому болгаш райкүүскөм, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң дирекциязы болгаш парткому дыңнатышаан, мөгүйн кижиниң от-бүленинге, төрелдериге болгаш чоок эш-өөрүнге ханы кажыдалын илергейлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ Индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң орулакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажыл-агый киллизинин 21-17, үлетүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларын 27-41. Солун келбейн барганза 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 804.

Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң Пом үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—00579